

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

”MEILLÄ ON YKS TÄRKEE PROJEKTI”

Lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuvan vahvistaminen valokuvatyöskentelyn avulla

Leena Koivu

Opinnäytetyö
Toukokuu 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

KOIVU, LEENA:

”Meillä on yks tärke projekt”

Lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuvan vahvistaminen valokuvatyöskentelyn avulla

Opinnäytetyö 47 sivua, joista liitteitä 2 sivua

Toukokuu 2016

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten valokuvatyöskentely vahvistaa lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuvaa. Tarkoituksena oli myös arvioida valokuvatyöskentelystä saatujen kokemusten perusteella menetelmän toimivuutta lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa tehtävässä työssä. Toiminnallinen tutkimus toteutettiin eräässä koulussa valokuvatyöskentelyprojektina, johon sovellettiin Miina Savolaisen kehittämää Voimauttavan valokuvan menetelmää. Kokoontumiskertoja oli kuusi, ja niihin osallistui seitsemän lievästi kehitysvammaista nuorta. Tutkimusaineisto koostui valokuvatyöskentelystä kirjatuista havainnoista ja nuorille tehdyistä alku- ja loppuhaastatteluista.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että oleelliseksi minäkuvaa vahvistavaksi seikaksi nousivat vuorovaikutussuhteet. Korjaavat katseet ja nähdyksi tuleminen, peilaussuhteet nuorten ja aikuisten välillä sekä ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen nousivat myös analyysin tuloksista esiin. Huomion, kiinnostuksen ja palautteen saaminen ja antaminen ryhmäläisten kesken oli nuorille tärkeää. Myös kuvausympäristöstä tulleen kiinnostuksen ja hyväksynnän myötä nuoret kokivat olevansa tärkeitä ja arvokkaita. Nuoret saivat valokuvatyöskentelyn aikana paljon osaamisen ja onnistumisen kokemuksia, ja tämä vaikutti myönteisesti käsitykseen omista kyvyistä.

Lievästi kehitysvammaiset nuoret osallistuivat työskentelyyn aktiivisesti ja innostuneesti. Ryhmässä työskentely tarjosi turvallisen ja hyvän ympäristön sosiaalisten taitojen harjoittamiseen. Nuoret kokivat tulleen hyväksytyiksi omassa kouluympäristössään, muiden koululaisten ja aikuisten silmissä omana itsenään kehitysvammaisuudestaan huolimatta. Valokuvatyöskentelystä saatujen kokemusten perusteella voidaan todeta, että se on tarkoituksenmukainen menetelmä lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa toimitaessa.

Asiasanat: minäkuvan vahvistaminen, voimauttava valokuva

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KOIVU, LEENA:

”We Have One Important Project”

Strengthening Self-Image of a Mildly Disabled Youngster through Photography

Bachelor's thesis 47 pages, appendices 2 pages

May 2016

The purpose of this thesis was to collect information on how photography strengthens the self-image of a mildly disabled youngster and how well it works among the group. The practical study was conducted in a school as a photography project which consisted of 6 meetings with 7 mildly disabled juveniles. The method of Empowering Photography by Miina Savolainen was applied in the project. The data were collected by observing the photography and carrying out interviews before and after the photography.

The results suggest that the interaction is in the key role in the strengthening of self-image. Other important factors include remedial gazes, reflection between the juvenile and the adult, and being seen, heard and understood. Sharing attention, interest and feedback were important for the group members. The youngsters felt themselves important and worthy because of the acceptance and interest of the photo shooting environment. Thorough the project, the youngsters had many experiences of success which affected positively the recognition of one's talents.

The juveniles were eager to take part in the study and participated actively. Working in a group offered a safe and working environment to enhance social skills. The youngsters felt being accepted in their own school environment among adults and other students as their selves despite their disabilities. The findings indicate that photography is a functional method among the mildly disabled youth.

Key words: strengthening the self-image, empowering photography

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KESKEISET KÄSITTEET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	6
2.1	Lievä kehitysvammaisuus.....	6
2.2	Minäkuva.....	9
2.3	Valokuvatyöskentely.....	11
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	14
3.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	14
3.2	Tutkimukseen osallistujat.....	14
3.3	Tutkimusmenetelmät ja aineistonhankinta.....	15
3.4	Valokuvatyöskentely.....	18
3.4.1	Alkuhaastattelu.....	18
3.4.2	Albumikuvat.....	19
3.4.3	Arkikuvat.....	20
3.4.4	Omakuvat.....	22
3.4.5	Ryhmäkerta.....	22
3.4.6	Parikuvat.....	24
3.4.7	Kansion kokoaminen.....	25
3.4.8	Loppuhaastattelu.....	26
3.5	Tutkimusaineiston analyysi.....	27
4	TULOKSET.....	28
4.1	Alkuunlähtötilanne.....	28
4.2	Vuorovaikutus.....	29
4.3	Kokemukset valokuvatyöskentelystä lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa.....	35
4.4	Eettisyys ja luotettavuus.....	37
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	39
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET.....	46
	Liite 1. Teemahaastattelujen runko.....	46
	Liite 2. Saate valokuvakansioon.....	47

1 JOHDANTO

Viime aikoina olen useamman kerran ollut tilanteessa, jossa lievästi kehitysvammaisen nuoren huoltaja on ottanut puheeksi ahdistuksensa, jota hän kokee, kun nuori alkaa 11–13 vuoden iässä huomata olevansa erilainen kuin muut ikäisensä. Huoltajat ovat kertoneet nuoren huomaavan itse, että monissa asioissa hän on yhtä taitava tai taitavampi kuin ikäisensä, mutta on myös asioita, joissa hän huomaa olevansa ikäisiään heikompi. Esimerkiksi lukeminen, kirjoittaminen, puhuminen tai motoriikka voivat olla hitaampia ja epävarmempia. Kaveriporukassa vaaditaan sosiaalisia taitoja, nokkeluutta ja nopeaa hoksautumista, jotka voivat kehitysvammaiselle ihmiselle olla vaikeita. Nuori alkaa nähdä vain heikkoutensa ja vahvuudet jäävät niiden alle. Hän alkaa pitää itseään erilaisena ja huonompana ja vetäytyy porukasta. Sen myötä jäävät harrastukset ja kaverit, eikä ole enää rohkeutta mennä muiden ikäistensä mukaan. Huoltajilla on kova huoli nuoristaan, miten saada heidät pitämään itseään arvokkaana ihmisenä ja luottamaan itseensä, jotta heistä tulisi tasapainoisia, itsenäisiä ja sosiaalisia aikuisia.

Opinnäytetyöni keskeinen käsite on kohderyhmääni liittyvä ilmiö, lievä kehitysvammaisuus. Teoreettisina lähtökohtina ovat minäkuvan vahvistaminen sekä valokuvatyöskentely, johon sovellan Miina Savolaisen voimauttavan valokuvan menetelmää. Opinnäytetyöni laadullisen tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millainen merkitys valokuvatyöskentelyllä on lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuvalle, voidaanko sen avulla vahvistaa hänen myönteistä minäkuvaansa. Tarkoitukseni on myös selvittää, miten valokuvatyöskentely toimii menetelmänä lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa. Olen sosionomiopinnoissa käynyt läpi voimauttavan valokuvan prosessin, jonka koin antoisaksi ja mielenkiintoiseksi menetelmäksi, jota voi soveltaa erilaisten kohderyhmien kanssa. Opinnäytetyöhöni liittyvän valokuvatyöskentelyn toteutan eräässä koulussa, seitsemän 11–15 vuotiaan lievästi kehitysvammaisen nuoren kanssa.

2 KESKEISET KÄSITTEET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Lievä kehitysvammaisuus

Lapsen kehitysvammaisuus voidaan todeta joissakin tapauksissa jo raskausaikana tai heti syntymän jälkeen. Yleensä vaikea kehitysvammaisuus todetaan lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana, kun taas hyvin lievä kehitysvammaisuus vasta kouluiässä. Kehitysvamma voi lapselle tulla kasvuiässä esimerkiksi tapaturman seurauksena. Kehitysvammaisuus ilmenee ennen 18 ikävuotta. Kehitysvammaisella ihmisellä on vaikeutta ymmärtää ja oppia uusia asioita ja vamma rajoittaa pysyvästi osaa hänen toiminnoistaan. Jokaisella kehitysvammaisella ihmisellä on paljon myös erilaisia vahvuuksia ja kykyjä. Suomessa on noin 40 000 kehitysvammaista ihmistä. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012. 16, 25–27 & Vernerinet.net. 2014c.)

Kehitysvammaisuutta on perinteisesti tarkasteltu lääketieteen ja diagnoosien näkökulmista. Pitkään on myös pohdittu ihmisen valmiuksia selviytyä erilaisissa ympäristöissä, kehitysvammaisuutta on tällöin tarkasteltu toimintakyvyn näkökulmasta. Uusimpana näkökulmana on esille tullut sosiaalinen näkökulma. Sosiaalisen näkökulman lähtökohtana on, että vamma ei ole ihmisen mahdollisuuksia rajoittava, vaan rajoitukset johtuvat ympäristön asenteista, ennakkoluuloista ja riippuvuudesta muista ihmisistä. (Vernerinet.net. 2014c.) Esimerkiksi Yhdysvalloissa toimii organisaatio, joka ajaa kehitysvammaisten etuja ja oikeuksia, pyrkien edistämään tasa-arvoisuutta ja poistamaan ympäristöstä johtuvia rajoitteita (Self Advocates Becoming Empowered).

Tärkein kehitysvammaisen lapsen kehitykseen vaikuttava tekijä onkin se, millaista lapsen, hänen perheensä ja ympäristönsä välinen vuorovaikutus on, kuinka hyvin lapsi on osallisena perheensä toiminnassa ja kuinka sujuvaa perheen arki on. Kehitysvammaisen lapsen elinympäristö on silloin hänen kehitystään tukevaa, kun hänellä on mahdollisuus elää siinä tavallista, turvallista elämää, niin vähin rajoituksin, kuin mahdollista ja hänellä on mahdollisuus omaksua siinä normaaleja käyttäytymismalleja. Sujuvan arjen ja turvallisen, esteettömän ja sosiaalisen elinympäristön lisäksi, kehitysvammaisen lapsi tarvitsee kehityksensä ja osallisuutensa tueksi ikänsä mukaista toimintaa. Vastoin yleistä käsitystä kehitysvammaisiin lapsiin tulee suhtautua iän mukaisesti, sekä tarjota heille heidän ikänsä mukaisia kokemuksia, seuraa ja harrastuksia. (Kaski ym. 2012, 156.)

Kehitysvammaisuuteen voi liittyä vaikeuksia esimerkiksi kommunikoinnissa ja motorikassa, mutta kehitysvammaisuus ei ole este erilaisille toiminnoille. Mitä paremmin elinympäristö ja yhteiskunta on suunniteltu jokaiselle ihmiselle, sen paremmin myös kehitysvammainen ihminen siinä pärjää. On hyvä muistaa, että kehitysvammaisella ihmisellä on paljon vahvuuksia ja taitoja, joita tulee tukea, jotta hän pystyy hyödyntämään niitä mahdollisimman hyvin. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 165–166; Kaski ym. 2012, 155–156 & Vernerinet. 2014c.)

On mahdollista, että lapsen lievä kehitysvammaisuus tulee esille vasta lapsen ollessa esi-koulussa tai koulussa, kun aletaan selvittää syitä hänen oppimisvaikeuksiinsa. Lievästi kehitysvammaisella lapsella voikin olla laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ja puutteita toimintakyvyssä, jotka vaikuttavat hänen suoriutumiseensa koulussa ja elämässä myöhemmin. (Malm, ym. 2004, 22 & Vernerinet. 2014b.) Jos todetaan, että lapsen ei ole mahdollista vammaisuuden takia saavuttaa perusopetukselle säädettyjä tavoitteita yhdeksässä vuodessa, hänen oppivelvollisuutensa pidennetään alkamaan vuotta säädettyä aikaisemmin ja kestämään 11 vuotta. Tällä pyritään turvaamaan, mahdollisuus omaksua yhteiskunnassa tarvittavat perustiedot ja -taidot perusopetuksen aikana. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.)

Lievästi kehitysvammaisten ihmisten on yleensä vaikeaa ymmärtää abstrakteja käsitteitä. Yksinkertaisten symbolien ymmärtäminen on helpompaa. Moni lievästi kehitysvammainen lapsi oppii lukemaan, laskemaan ja kirjoittamaan melko hyvin. Uusien tilanteiden hallitseminen ajattelun avulla on heille mahdollista, mutta ongelmat, joissa vaikuttaa monta tekijää yhtä aikaa, ovat haastavia. Monesti heillä on yksinkertainen ja konkreettinen kuva todellisuudesta. (Kaski ym. 2012, 154.) Henkilökohtaisissa toimissaan lievästi kehitysvammaiset henkilöt ovat melko omatoimisia. He pystyvät ylläpitämään sosiaalisia suhteita ja aikuisena asumaan itsenäisesti. Tukea ja neuvontaa he tarvitsevat muun muassa rahankäytössään ja työssään. (Kaski, ym. 2012, 19.)

Perusta lievästi kehitysvammaisen nuoren myönteiselle minäkuvalle on luotu jo lapsena. Tärkeää on, että hän on saanut olla osallisena vaikuttamassa omiin asioihinsa ja valintoihinsa, ja että hän on saanut yrittämisen ja onnistumisen kokemuksia kannustavassa ja turvallisessa ilmapiirissä. (Kaski ym. 2012, 186.) Ympäristön käsitys ja suhtautuminen vammaisuuteen voi aiheuttaa sen, että lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuva ja käsitykset omasta itsestä voivat helposti muotoutua negatiivisiksi. Hän ymmärtää oman

vammaisuutensa ja kokee olevansa erilainen, kuin ikäisensä vammattomat. Syynä tähän voi olla esimerkiksi kokemus siitä, että vahvuuksien ja taitojen sijaan tuleekin kohdatuksi ensisijaisesti omien rajoitteidensa kautta. Lievästi kehitysvammaiselle nuorelle ei ole välttämättä syntynyt käsitystä itsestään riittävän hyvänä ja arvokkaana ihmisenä. Hän on tietoinen yhteiskunnan arvoista ja saavuttaakseen arvonsa, hän pyrkii olemaan samanlainen kuin kaikki muut. (Henttonen & Kirkkomäki 2004; Kaski ym. 2012, 187 & Vernerinet. 2014a.)

Kuten edellä on tullut esille, lievä kehitysvamma vaikuttaa oppimiseen ja ymmärryskykyyn, sekä näiden lisäksi ihmisen luonteeseen. Lievästi kehitysvammaisella nuorella tiedon käsittely ja vastaanottaminen voi olla hidasta ja rajoittunutta. Nuori on riippuvainen toisten ihmisten tuesta, avusta ja toiminnasta. Tämä helposti rajoittaa hänen kaverisuhteitaan ja sosiaalista verkostoaan. Esimerkiksi päästäkseen tapaamaan kavereitaan, lievästi kehitysvammainen nuori saattaa tarvita pitkäänkin vanhempiensa apua. Vähäiset ihmisuhteet, yhdessä negatiivisen minäkuvan kanssa, aiheuttavat sosiaalista kömpelyyttä ja tietämättömyyttä, miten toimia kavereiden kanssa tai parisuhteessa. Usein lievästi kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuudet kokeilla ja oppia uusia asioita ovatkin rajalliset. (Henttonen & Kirkkomäki 2004 & Vernerinet.2014a.)

Sosiaalisten taitojen harjoittelu tukee lievästi kehitysvammaisen nuoren itsenäistymistä ja selviytymistä kodin ulkopuolella. Tällöin nuorta tuetaan ja ohjataan realistisen ja positiivisen minäkuvan luomisessa ja vastuuntunnon kehittymisessä. Tarkoituksena on, että nuori tiedostaisi omat oikeutensa, kunnioittaisi toisten oikeuksia ja omaisuutta, sekä olisi kiinnostunut itseään koskevista asioista. Myös kaverisuhteiden luominen ja hyvien käytöstapojen harjoittelu oman ikäistensä kanssa on tärkeää. (Kaski, ym. 2012. 187.)

Valitettavasti niitä tilanteita, joissa sosiaalisia taitoja voisi kodin ja koulun lisäksi harjoitella, on melko vähän. Kehitysvammaisille nuorille suunnattua kerhotoimintaa on ylipäättään vähän ja niidenkin teemat ovat usein ohjaajien valitsemia. Lievästi kehitysvammaiset nuoret kuuluisivatkin ikäistensä nuorten joukkoon, esimerkiksi koulutetun tukihenkilön avustamana, pelaamaan vaikka biljardia tai räppäämään. Näin heille tarjoutuisi luonnollinen ympäristö sosiaalisten taitojen harjoittamiseen. (Henttonen & Kirkkomäki 2004.)

2.2 Minäkuva

Ne käsitykset joita ihmisellä on itsestään, kyvyistään ja ominaisuuksistaan suhteessa ympäröivään maailmaan, ihmisiin ja yhteisöihin muodostavat minäkuvan. Minäkuvassa on kyse siitä, millainen minä olen. Se ei ole koskaan valmis, vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa, palaute omasta persoonasta ja toiminnasta, muuttavat sitä koko elämän ajan. (MLL 2010 & Vernerinet. 2014a.) Minäkuva vaikuttaa siihen, millaisia valintoja ihminen elämässään tekee. Sen perusteella ihminen ratkaisee sen, mikä on hänelle parasta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 137.) Minäkuva voi olla myönteinen tai kielteinen. Kielteisen minäkuvan seurauksena ihmisen suhtautuminen elämään voi olla varauksellista, epäonnistumisen pelko on suuri ja hän mielellään välttelee erilaisia haasteita. Myönteisen minäkuvan omaava ihminen suhtautuu elämään avoimesti ja rohkeasti. (Vernerinet. 2014a.)

Minäkuva alkaa muodostua kolmannen ikävuoden aikana, lapsen käsittäessä olevansa itsenäinen yksilö. Minäkuvan muodostumisen kannalta tärkeät kolme ikävaihetta ovat neljästä kuuteen ikävuoteen, murrosikä ja varhainen aikuisuus. (Keltikangas-Järvinen 2010, 137.)

Jo puolen vuoden ikäinen lapsi tarkkailee, miten ympäristö suhtautuu häneen. Lapsi havaitsee ihastelun ja liittää tämän myönteisen tunneilmaisun itseensä. Tässä vuorovaikutuksessa on kyse peilisuhteesta, jossa lapsi näkee itsensä ympäristön tarjoamasta peilistä. Peilisuhde jatkuu nuoruusiän loppuun asti, muokaten minäkuvaa voimakkaasti. Nuoren etsiessä identiteettiään, hän peilaa itseään ja tekee johtopäätöksiä ulkonäöstään enemmän ympäristön reaktioista, kuin oikeasta peilistä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 147–148.)

Peilaamisen lisäksi minäkuvan muodostuminen tapahtuu samastumisen kautta. Lapsi jäljittelee ja omaksuu ympäristön käyttäytymistä ja niitä ominaisuuksia, jotka tuntuvat hänestä hyviltä. Käyttäytymismallien jälkeen seuraa mielipiteiden ja asenteiden omaksuminen. Lapsi oppiikin sosiaalisesta käyttäytymisestä suurimman osan juuri samastumisen kautta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 148–149.)

Terveen itsetunnon perusta on ehjän minäkuvan syntyminen. Itsetunto on siis osa minäkuvaa, se on tunne siitä, että ihminen kokee olevansa hyvä ja arvokas. Hyvän itsetunnon

omaava ihminen näkee paljon hyviä ominaisuuksia itsessään. Tällöin minäkuvassa positiivisten ominaisuuksien määrä on suurempi kuin negatiivisten. Realistisen minäkuvan omaava ihminen hyväksyy kuitenkin sekä hyvät että huonot puolet osaksi minäänsä, täten huonojen puolien tiedostaminen ei ole välitön uhka hänen itsetuntonleen. Jotta ihminen pystyy ottamaan vastaan arvostelua ahdistumatta tai suuttumatta siitä, hänellä pitää olla terve itsetunto. (Keltikangas-Järvinen 1994, 16–17; 2010, 139–140.)

Todellisena pitämänsä minäkäsityksen lisäksi minäkuvaan kuuluu ihanneminä. Siinä on kyse siitä, minkälainen ja mitä ihminen haluaisi olla. Ihanneminään vaikuttaa hänen ihailemiensa ihmisten ominaisuudet. Todellisen ja ihanneminän välillä on aina etäisyyttä, joka kannustaa tavoittelemaan kohti ihanneminää. Jos etäisyys on liian suuri, vaarana on, että ihminen ei koskaan tunne onnistuvansa. Jos taas etäisyyttä ei ole lainkaan, ihminen kokee jo omaavansa kaikki ihailemansa ominaisuudet, eikä tavoiteltavaa enää ole. Normaaliin kehitykseen kuuluu aina välimatka minän ja ihanneminän välillä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 151–152.)

Kun lapsi oppii helposti koulussa opetettavia asioita, hän saa hyvät lähtökohdat minäkuvalleen. Hänen käsityksensä omasta oppimiskyvystään on hyvä. Sen sijaan, jos lapsella on haasteita koulussa, tärkeää on kannustava ja innostava ilmapiiri, jolloin hän yltää parempiin suorituksiin, havaitsee edistymisensä ja osaa nauttia siitä. Jos lapsen osaamisen ja onnistumisen kokemukset koulun mittaamissa asioissa jäävät vähäisiksi, tulee etsiä lapsen muita vahvoja alueita ja tukea häntä niissä. Esimerkiksi vapaa-ajan puuhista voi löytyä asioita, joita lapsi osaa hyvin ja näiden huomioimisella tuetaan hänen itsetuntoaan. Tärkeää myönteisen minäkuvan vahvistamisessa on huomioida kaikki arkinen osaaminen. (Kinnunen 2001, 24.)

Nuoren minäkuvan muodostumiseen vaikuttaa paljon läheisten ja ympäristön antama palaute. Toisiin vertaaminen on tärkeä osa nuoren minäkuvan muodostumisessa. Perheen, kavereiden ja yhteiskunnan asettamat odotukset määrittelevät, millainen nuoren pitäisi olla. Muun muassa, mikä on toivottua tai sopivaa käyttäytymistä tytölle tai pojalle, mikä on naisen tai miehen rooli. Näkyvät ominaisuudet, esimerkiksi poikkeava ulkomuoto, tulevat herkästi osaksi nuoren minäkäsitystä. (MLL 2010.) Sillä, miten nuori kokee vanhempien, kavereiden ja opettajien ajattelevan hänestä, on suuri merkitys. Jos nuori kokee tulevansa hyväksytyksi, hän tuntee itsensä kykeneväksi, menestyväksi ja arvokkaaksi.

Torjunnalla, moitteilla ja paheksunnalla lisätään nuoren epävarmuutta ja kielteistä minäkuvaa. Silloin nuori alkaa epäillä selviytymistään, hän luovuttaa ja alkaa uskoa, ettei hänestä ole mihinkään. (Kinnunen 2014, 29.) Nuori tarvitseekin murrosiässä paljon tukea ja tietoa normaalista kehityksestä, jotta hän pystyy sietämään muutosta ja keskeneräisyyttä. Minäkuvan romahdukset kuuluvat nuoruuteen, mutta tärkeää olisi, että nuori säilyttäisi uskon itsestään, juuri oikeanlaisena ja onnistuneena ihmisenä. (Aho & Rinkinen 2005, 57.)

Myönteisen minäkuvan omaavan nuoren on helpompaa tulla toimeen sosiaalisissa kanssakäymisissä ja kaverisuhteissa. Hän on kaiken kaikkiaan aktiivisempi elämässään, kuin negatiivisen minäkuvan omaava nuori. Myönteisen minäkuvan omaavilla nuorilla on yleensä hyvä itsehillintä ja laaja kaveripiiri. Myönteinen minäkuva vaikuttaa myös oppimistuloksiin ja koulumenestykseen. (Kinnunen 2014, 31.) Tutkimuksissa on todettu, että myönteisen minäkuvan muodostumista auttaa, kun nuorella on jokin liikuntaharrastus, jonka lisäksi hän harrastaa arkiliikuntaa. Liikkuvalla nuorella onkin usein paljon hyviä kaverisuhteita. Fyysisen kunnon lisäksi liikunta vahvistaa henkistä itsehallintaa. Myös vanhempien ja kasvattajien oma esimerkki ja myönteinen suhtautuminen itseensä ja elämään, antavat hyvän samaistumisen mallin nuorelle. (Kinnunen 2014, 29.)

2.3 Valokuvatyöskentely

Opinnäytetyöni toiminnallisena menetelmänä käytän valokuvatyöskentelyä, johon sovel-
lan taide- ja sosiaalikasvattaja Miina Savolaisen kehittämää sosiaalipedagogista voima-
uttavan valokuvan menetelmää. Menetelmä toimii voimaantumisprosessin aikaansaajana
sekä yksilön että erilaisten ryhmien kanssa. Nostamalla esiin ryhmän jäsenten henkilö-
kohtaisesti ja yhteisesti kokemat tärkeät ja arvokkaat teemat, vahvistetaan kokemusta
nähdynsi tulemisesta kokonaisena ja moniulotteisena itsenään. Voimauttavan valokuvan
menetelmä perustuu ajatukseen, että ihmisen on oltava ensin jonkun toisen silmissä arvo-
kas, ennen kuin hän voi kokea olevansa sitä itselleen. (Savolainen 2008, 197. & voima-
uttavavalokuva.net.)

Voimauttavan valokuvan teho perustuu korjaaviin katseisiin ja nähdyksi tulemiseen. Ih-
misen kuva itsestä, toisista ihmisistä ja maailmasta, muodostuu peilaussuhteessa lapselle
tärkeiden ihmisten kanssa. Tämä antaa lapselle kokemuksen liittymisestä toisiin ihmisiin,

ymmärretyksi ja kuulluksi tulemisesta sekä omasta arvokkuudesta. Kuvien käytöllä voidaan selkiyttää hajanaisia ja tunnepitoisia asioita, sekä löytää piiloon jääneitä voimavaroja. (voimauttavavalokuva.net.)

Menetelmässä voimautumisen tärkeimpänä lähtökohtana on, että toista ihmistä ei voi voimauttaa, vaan voimautuminen lähtee aina ihmisestä itsestään. Jotta menetelmää voi toisen ihmisen kanssa soveltaa, pitää kaikki voimautumisen käsitteeseen sisältyvät edellytykset vallankäytön purkamisesta, tasavertaisuudesta ja itsemäärätelyn oikeudesta toteutua. (Savolainen 2009, 211–212.)

Kuvaustilanteesta pitää muodostaa kuvaajan ja kuvattavan välinen vuorovaikutustilanne. Kuvattavalla on oikeus päättää, millaisia kuvia hänestä otetaan, niillä tehdään näkyväksi yksilön subjektiivisia kokemuksia. Jotta menetelmää voi käyttää toisen ihmisen kanssa, pitää ensin valokuvausprosessi käydä läpi omakohtaisesti. On tärkeää tiedostaa, millaisia tunteita kuvattavana oleminen ja kuvien katseleminen voivat aiheuttaa. Tällöin on mahdollista suhtautua kunnioittavasti ja sensitiivisesti toisen ainutlaatuiseseen kokemukseen. (Savolainen 2008, 197.)

Voimauttavan valokuvan menetelmässä käytetään usein limittäin neljää eri lähestymistapaa, jotka ovat albumikuvat, valokuvaustilanteen vuorovaikutus, omakuva sekä arkielämän teemojen kuvaaminen. Näiden tapojen avulla päästään monipuolisemmin käsiksi erilaisiin asioihin. (Savolainen 2009, 217.)

Albumikuvatyöskentelyssä tarkastellaan elämän varrelta kerääntynyttä kuvamateriaalia. Työskentelyn tarkoituksena on oman elämän syy- ja seuraussuhteiden tutkiminen. Tästä aineistosta haetaan yksilölle tärkeitä ja ajankohtaisia aiheita. Niistä tuotetaan tulkintoja, jotka opettavat ymmärtämään ja vahvistamaan itseä, sekä omia ihmissuhteita. (Savolainen 2009, 217–218.)

Valokuvaustilanteen vuorovaikutus liittyy vahvasti nähdyksi tulemisen tarpeeseen. Tilanne on altis vallankäytölle, mutta se sisältää myös mahdollisuuden oppia dialogista vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. Kuvaustilanteessa on kyse luottamisesta, hetkeen laatautuu yksilön toisiin ihmisiin luottamisen kokemushistoria. Valokuvaustapahtumalla on jo sinänsä merkitys, riippumatta siitä, ovatko valmiit valokuvat taiteellisessa tai teknisessä mielessä onnistuneita. (Savolainen 2009, 218–219.)

Omakuvien avulla tarkastellaan omia erilaisia puolia, rooleja ja tunteita. Niiden kautta opetellaan katsomaan itseään hyväksyvämmiin. Omakuva voidaan rakentaa parin kanssa tietoisesti, voimauttavaa periaatetta noudattaen. Toisaalta se voi olla vain symbolisesti esittävä valokuva, josta tunnistaa jotain olennaista itsestään. Omakuvasta ihminen voi nähdä, miten hän kokee itsensä. Kuva saattaa aluksi järkyttää paljastavuudellaan, niinpä useimmille ihmisille omakuvan hyväksyminen on usein haastava ja aikaa vievä prosessi. (Savolainen 2009, 220.)

Arjen teemoja kuvaamalla työstetään voimavaroja syöviä asioita ja vahvistetaan tärkeitä iloa ja voimaa tuovia asioita. Tärkeää on kuvata sitä, mikä itsestä tuntuu hyvältä, vaikkei kuvaustilanteessa osaisi sanoa, miksi juuri se kohde tuntuu merkitykselliseltä. Kuvaustilanne mahdollistaa sekä nuorelle itselleen, että omalle ryhmälle tärkeiden asioiden näkyväksi tekemisen. (Savolainen 2009, 222.)

Voimauttavassa kuvausprosessissa kuvaajan rohkaisevalla katseella on tärkeä merkitys. Seuraava taso on kannatteleva palaute, jota kuvattava itselleen merkityksellisiltä ihmisiltä saa. Kuvien tuottamat ajatukset ja reaktiot peilaavat hänen olevan erityinen ja tärkeä läheisilleen. Koska valokuva etäännyttää, sen avulla on helpompi kertoa kuvattavalle tunteista, joita hän herättää. Kuvan avulla syntyy hyväksyviä sanoja ja eleitä, samalla se myös innostaa, korjaa ja koskettaa yksilön ympärillä olevia ihmisiä. (Savolainen 2008, 169.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää valokuvatyöskentelyn merkitystä minäkuvan vahvistamisessa. Tarkoitukseni on myös arvioida valokuvatyöskentelyn toimivuutta lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa. Tutkimuskysymykset ovat:

Miten valokuvatyöskentely vahvistaa lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuvaa?

Miten valokuvatyöskentely menetelmänä toimii lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa?

Ensimmäiseen kysymykseen etsin vastauksia nuoria haastatteleamalla ja havainnoimalla. Jälkimmäiseen kysymykseen vastaan lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa toteuttamani valokuvatyöskentelyprojektin kokemusten ja keräämäni havainto- ja haastatteluaineiston perusteella.

3.2 Tutkimukseen osallistujat

Olen työskennellyt useita vuosia lievästi kehitysvammaisten lasten ja nuorten kanssa. Minulle oli opintojeni alusta saakka selvää, että opinnäytetyöni liittyy jollakin tavalla heihin. Niin kuin johdannossa jo tuli esille, vanhempien huoli siitä, miten saada vahvistettua heidän nuortensa minäkuvaa, oli seikka joka vaikutti siihen, että valitsin tutkimukseni kohderyhmäksi lievästi kehitysvammaiset nuoret.

Tutkimukseen osallistuneet seitsemän lievästi kehitysvammaista nuorta olivat iältään 11–15 vuotiaita. Mukana oli kumpaakin sukupuolta. Ikähaarukka oli melko suuri, 11-vuotiaat olivat vasta tulossa varhaisnuoruuteen, jolloin puberteetin tuomat kehonmuutokset ja mielen hämmennykset alkavat. 15-vuotiaat olivat jo varsinaisessa nuoruusiässä, jolloin kehonmuutokset ovat jo voineet tapahtua ja nuori alkaa sopeutua muutoksiin. (Väestöliitto.fi 2016.)

On hyvä huomioda, että nuoruuden määrittely iän perusteella voi lievästi kehitysvammaisen nuoren kohdalla olla vaikeaa. Henkinen kehitystaso ei välttämättä vastaa nuoren fyysistä ikää. Ikää tärkeämmäksi kriteeriksi nousevat nuoren elämään ja nuoruuteen liittyvät asiat, kuten minäkuvan rakentaminen. (THL 2016.) Kohderyhmäni kohdalla samassa luokassa opiskelee monen ikäisiä nuoria. Mielestäni ikä ei ole heille oleellinen asia, vaan kaverien ja ympäristön mielipiteet ja mallit, sekä ryhmään kuuluminen.

Tutkimukseen osallistui lievästi kehitysvammaisia nuoria kahdesta eri luokasta, jotta tutkimuksesta tuli tarpeeksi laaja ja luotettava. Siitä johtui myös suuri ikähaarukka. Kaikki osallistujat olivat minulle entuudestaan tuttuja, koska olin työskennellyt heidän kanssaan useita vuosia. Minä tunsin toisen luokan oppilaat paremmin ja apunani toiminut toinen ohjaaja tunsikin toisen luokan oppilaat paremmin. Vaikka oppilaita oli kahdesta eri luokasta, he tunsivat toisensa entuudestaan, koska heillä oli viikoittain yhteisiä oppitunteja. Tutkimukseen osallistuvien nuorten kokoonpano oli kaikille uusi, koska ryhmässä oli paikalla vain puolet luokkien oppilaista ja toiset puolet oppilaista olivat muualla.

Osallistujista tiesin entuudestaan, että osa heistä on reippaita, puheliaita ja rohkeita heti valmiita kokeilemaan kaikkia uusia asioita, vaikka toisaalta heitä voi jännittääkin kovin. Osa ryhmäläisistä on varautuneempia, hiljaisempia ja ujompia. He todennäköisesti tarkkailevat muita ryhmäläisiä ja sen toimintaa vähän sivummalta ainakin aluksi. Osa vaatii aikaa uusien asioiden työstämiseen ja muutokset voivat olla vaikeita. Ennakointi heidän kanssaan on tärkeää ja sen vuoksi tuli huomioda mahdollisimman hyvin esimerkiksi valokuvatyöskentelyn tuomat muutokset lukujärjestyksessä.

3.3 Tutkimusmenetelmät ja aineistonhankinta

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Siihen liittyvään toiminnalliseen osuuteen valokuvatyöskentelyyn sovelsin Miina Savolaisen kehittämää voimauttavan valokuvan menetelmää. Kysyin kahdeksalta lievästi kehitysvammaiselta nuorelta ja heidän huoltajiltaan lupaa ja kiinnostusta osallistua tutkimukseen, heistä seitsemän ilmoittautui mukaan. Kuusi nuorista osallistui valokuvatyöskentelyyn kaikilla kuudella kerralla, yhdeltä nuorelta jäi sairastumisen vuoksi viimeinen kokoontuminen väliin.

Tutkimusaineistoa keräsin tutkimukseen osallistuneista nuorista havainnoimalla heitä koko valokuvatyöskentelyprosessin ajan, sekä haastatteleamalla heitä ennen ja jälkeen valokuvatyöskentelyn. Haastattelujen yhteydessä pyysin nuorta ottamaan puhelimeilläni selfieitä eli valokuvan itsestään. Kahdella kokoontumiskerralla käytin Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n MAHTI-tunnekortteja ja pyysin nuoria valitsemaan sellaisen kortin, joka kuvaa nuoren sen hetkisiä tunteita (www.kvtl.fi/fi/mahti/materiaalia/). Kirjasin valinnat ylös ja vertasin niitä analysointivaiheessa keskenään, samoin kuin heidän selfieitään. Käyttämällä erilaisia aineistonkeruumenetelmiä, pyrin saamaan mahdollisimman monipuolista tietoa tutkittavista.

Tein nauhoitetun yksilöhaastattelun jokaisen nuoren kanssa tietyn teemarungon mukaisesti valokuvatyöskentelyn alussa ja lopussa (Liite 1.). Haastattelu tapahtui koulupäivän aikana, ennalta sovittuna ajankohtana, nuorelle tutussa ja rauhallisessa ympäristössä. Tällä pyrin luomaan turvallisuuden tunnetta nuorelle. Haastattelutilanteen olin miettinyt tarkkaan etukäteen. Istuimme nuoren kanssa vastakkain, tällöin pystyin näkemään hänen ilmeitään ja tekemään myös niistä havaintoja. Poistin pöydältä kaiken ylimääräisen tavaran, joka olisi voinut viedä nuoren huomion pois haastattelusta. Pöydällä oli vain puhelin, johon haastattelun tallensin, muistiinpanovälineet, sekä varalla haastattelunrunko. Teema-alueet muistin ulkoa ja muistiinpanoja haastatteluhetkellä tein hyvin vähän, joten haastattelu voitiin käydä luontevasti keskustellen. Haastattelun alussa kysyin nuorelta luvan haastattelun nauhoittamiseen. Nauhoitus antoi mahdollisuuden saada haastattelu eteenpäin joutuisasti, ilman muistiinpanojen tekemisen aiheuttamaa katkoa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 91–92.)

Haastattelut etenivät nuorten kanssa tietyistä teemoista keskustellen. Teemat olivat kaikille samat, mutta kysymysten muotoilu saattoi olla erilainen riippuen vastaajasta. Koin tärkeäksi, että minulla oli vapaus muotoilla kysymys juuri kyseisen nuoren ymmärtämiskyvyille sopivaksi, sekä tarvittaessa tarkentaa tai muokata sitä lisää. Haastattelun onnistumisen vuoksi vuorovaikutus ja kysymysten tarkentaminen oli oleellista lievästi kehitysvammaisten nuorten haastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.) Teemahaastattelulle ominaista on, että kaikkien haastateltavien kanssa käydään läpi teema-alueet, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat olla erilaisia (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48; Vilkkä 2015, 124).

Teemahaastattelun lisäksi käytin havainnointia, koska se oli mielestäni minun kohderyhmälleni ja tutkimusmenetelmälleni toimiva muoto. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 213) toteavatkin havainnoinnin eduksi sen, että se on sopiva menetelmä myös henkilöille, joilla on kielellisiä vaikeuksia. Tein havainnointia valokuvatyöskentelyyn osallistuvista lievästi kehitysvammaisista nuorista koko prosessin ajan, myös varsinaisten valokuvatyöskentelykertojen välillä, kun asia liittyi valokuvatyöskentelyyn tai minäkuvaan. Havainnot kirjasin ylös havaintopäiväkirjaani heti, kun se oli mahdollista. Havainnoinnin avulla minulla oli mahdollisuus saada välitöntä ja suoraa tietoa sekä yksilön, että ryhmän toiminnasta ja käyttäytymisestä (Hirsjärvi ym. 2009, 213).

Koska osallistuin valokuvatyöskentelyyn ohjaajana, havainnointini oli osallistuvaa havainnointia (Eskola & Suoranta 2001, 98). Joissakin tilanteissa olin selvästi osana ryhmän toimintaa, joissakin tilanteissa, esimerkiksi parikuvauksissa, olin lähinnä tarkkailijan roolissa. Tämä on Grönforsin (2001) mukaan tarkoituksenmukaisin ja toimivin havainnoinnin muoto (Vilkkä 2015, 144). Hirsjärvi & ym. (2009, 213) ovatkin todenneet, että tarkkailu toimii hyvin nopeasti muuttuvissa ja vaikeasti ennakoitavissa tilanteissa, sekä vuorovaikutusta tarkasteltaessa. Osallistavassa havainnoinnissa kiinnitin huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin:

Miten nuori kommentoi kuvia?

Miten hän reagoi ryhmäläisiltä tulleeseen huomioon?

Miten nuori osallistuu valokuvatyöskentelyyn?

Lisäksi ryhmäkokoontumisissa oli mukana toinen voimauttavan valokuvan menetelmään perehtynyt ohjaaja, hän myös teki havaintoja nuorista työskentelyn aikana ja kirjasi niitä ylös. Näistä keskustelimme yhdessä ryhmäkokoontumisen jälkeen.

Koska me ohjaajat olimme havainnoitaville nuorille entuudestaan tuttuja, nuorten suhtautuminen meihin oli luontevaa. Mielestäni roolimme havainnoijina ei näkynyt heille. Havaintojen tekemisessä auttoi se, että tunsimme työskentely-ympäristön ja työskentelyyn osallistuvat nuoret jo hyvin. Tällöin ymmärsimme heitä ja pystyimme esimerkiksi eleistä ja ilmeistä tunnistamaan mielialoja, vaikka he itse eivät niitä kyenneet kielellisesti kertomaan.

3.4 Valokuvatyöskentely

Valokuvatyöskentely toteutettiin pääsääntöisesti ilmaisutaidon tuntien aikana. Jokaiselle nuorelle tuli kuusi kokoontumiskertaa. Kokoontumiskerrat olivat yhden-kahden oppituntin mittaisia. Tuntien välissä pidettiin normaali välitunti, koska se on lievästi kehitysvammaisille nuorille tärkeä osa päiväjärjestystä ja tuo samalla levähdystauon ohjattuun työskentelyyn. Kolme kerroista toteutettiin koko ryhmän kanssa, kaksi kertaa ryhmä oli jaettu pienempiin ryhmiin ja yhden kerran toimin nuoren kanssa kahdestaan.

Koska kokoontumiskertojen kokoonpano ja sisältö vaihtelivat keskenään, mitään tiettyä yhteistä runkoa kerroille ei ollut. Kuulumisia ja ajatuksia edellisestä kerrasta vaihdettiin työskentelyn lomassa, lopuksi myös kyselin suullisesti palautteita kyseisestä kerrasta. Kanssani työskenteli toinen voimauttavan valokuvan prosessin läpikäynyt ohjaaja, hänen läsnäolonsa mahdollisti sen, että pienemmät ryhmät voitiin jakaa vielä puoliksi. Valokuvatyöskentely tapahtui koulun tiloissa ja ulkokuvaukset sen lähiympäristössä.

3.4.1 Alkuhaastattelu

Ennen ensimmäistä ryhmäkokoontumista, haastattelin jokaisen nuoren. Haastattelussa käytin nauhoitusta, johon kysyin luvan nuorelta. Teemahaastattelun tavoitteena oli saada tietoa alkuunlähtötilanteesta, millaisia ajatuksia nuorella on itsestään, vahvuuksistaan ja taidoistaan ennen valokuvatyöskentelyn alkua. Lisäksi selvitin nuoren kokemuksia ja suhdetta valokuvien katsomisesta, valokuvaamisesta ja valokuvattavana olemisesta. Lähtötilanteen kartoituksen lisäksi haastattelun tarkoituksena oli motivoida nuorta tulevaan valokuvatyöskentelyyn. Haastattelun yhteydessä kerroin, mitä tulevilla kokoontumiskerroilla tulee tapahtumaan. Kerroin myös, että viimeisellä kerralla kootaan kansiot nuoren ottamista tai hänestä otetuista kuvista. Jo haastattelussa pyrin luomaan avointa, turvallista ja rohkaisevaa ilmapiiriä, jolloin nuori olisi myös mahdollisimman motivoitunut tulevaan valokuvatyöskentelyyn (Kalliola, Kurki, Salmi, Tamminen-Vesterbacka 2010, 57).

Lopuksi nuori otti itsestään kuvan eli selfien puhelimellani. Selfien ottamisessa annoin ohjeeksi, että jos hän ei halua ottaa kuvaa kasvoistaan, kuvan voi ottaa esimerkiksi sormista.

3.4.2 Albumikuvat

Ensimmäistä kertaa varten pyysin nuorta tutkimaan kotona valokuva-albumeita ja kuvatiedostoja ja valitsemaan sieltä neljä-kuusi itselle mieluista kuvaa. Tästä tehtävästä laitoin kirjeen kotiin reppuvihkon välissä.

Kaikilta nuorilta tuli kuvia määräaikaan mennessä, osa perinteisinä valokuvina, osa sähköpostilla tai muistitikulla. Muutama nuorista kyseli minulta, olenko jo nähnyt heidän kuviansa, tai kertoi montako oli tuonut. Selvästi heissä oli havaittavissa jännitystä ja intoa.

Valmistelin aloituskerran huolella, tulostin kaikki sähköisesti toimitetut kuvat, sekä otin kopiot valokuvista. Järjestin kaikille tuolin piiriin, otin MAHTI-tunnekortit esille ja valmistelin kolme kameraa kuvauskuntoon. Ennen tunnin alkua otin esille muistiinpanovälineeni, sekä laitoin videokameran valmiustilaan, tallensin videolle ensimmäisen kokoontumiskerran. Videota hyödynsin myöhemmin havaintojeni tukena. Työnjako toisen ohjaajan kanssa oli sovittu niin, että minulla oli päävastuu ohjauksesta ja selkeyden vuoksi vastasin myös ohjeiden antamisesta. (Kalliola ym. 2010. 88–89).

Ensimmäinen kerta oli kahden oppitunnin mittainen. Aluksi asetuimme piiriin, toivotin kaikki tervetulleiksi ja kerron olevani iloinen siitä, että he ovat kaikki paikalla. Tavoitteenani oli luoda myönteinen, innostava, turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri. Sitten levitin lattialle jo entuudestaan nuorille tutut MAHTI-tunnekortit. Tarkoituksena oli ottaa kortti, joka kuvaa sen hetkisiä tunteita. Jokainen sai ottaa yhden kortin, joku halusi ottaa kaksi ja se sallittiin. Vasemmalla puolellani oleva nuori halusi esitellä ensimmäisenä millaisen kortin hän valitsi ja sen jälkeen vuoro siirtyi luontevasti aina seuraavalle. Osa esitteli vain kortin ja osa kertoi lisäksi, minkä takia valitsi juuri kyseisen kortin, tai minkälainen ”fiilis” on. Myös aikuiset osallistuivat esittelyyn. Lopuksi laitoin jokaisen kortin omalla nimellä varustettuun muovitaskuun, jotta voin kirjata rauhassa nuorten tunteet ylös havaintopäiväkirjaani kokoontumisen jälkeen.

Tämän jälkeen siirryimme katsomaan kotoa tuotuja valokuvia dokumenttikameran avulla, kuvat valkokankaalle heijastaen. Kysyin, kuka haluaa aloittaa ja halukkaita oli useita. Aloitin nuoresta joka on melko ujo, mutta koska hän oli halukas, ajattelin, että hänelle voi olla tärkeää saada aloittaa kuvien esittely. Sovimme, että jokainen saa ensin

itse kertoa kuvista ja sen jälkeen halukkaat voivat esittää kysymyksiä viittaamalla ja kuvien esittelijä antaa puheenvuoron. Näin edettiin, ensimmäisen tunnin aikana kolme nuorta ehti esitellä kuvat ja sitten oli edessä välitunti. Kolmantena kuvia esitteli nuori, joka oli melko arka. Näin sen hänestä ja tiesin entuudestaankin, että häntä jännitti, joten ajattelin, että hänen olisi hyvä saada esittää kuvat ennen välituntia, jotta jännitys laukeaisi. Näin tapahtuikin, tämä oli erittäin hyvä ratkaisu ja oppilas pystyi olemaan rentoutuneempi toisen tunnin.

Toisella tunnilla katsoimme neljän oppilaan kuvat. Lopussa osa alkoi jo hieman levottomasti liikkua ja vähän pulista kaverin kanssa, mutta toisten kuvista oltiin silti kiinnostuneita ja niitä kommentoitiin innokkaasti ja ystävällisesti. Nuorille oli selvästi tärkeää että sai kertoa kavereille omasta elämästään.

Lopuksi, kun kuvat oli katsottu, kokeilimme ja harjoittelimme kameran käyttöä kuvaamalla luokan esineitä. Kuvien ottamisen määrä vaihteli paljon, joku otti vain yhden kuvan, joku toinen parikymmentä. Kaikille näytti olevan mieluisaa pitää kameraa kädessä. Toiset miettivät tarkasti, mitä kuvaavat ja toiset ottivat kuvia monista asioista sen enempää suunnittelematta.

Kokoontumiskerran päätteeksi kerroin, että seuraavalla kerralla olemme pienemmissä ryhmissä ja tarkoitus on kuvata kiinnostavia ja nuorelle tärkeitä paikkoja koulussa. Tehdäväksi nuorille annoin seuraavan viikon aikana katsella ympärilleen ja miettiä, mistä haluaa ottaa kuvia. Lopuksi palautin muistitikut ja alkuperäiset valokuvat oppilaille kotiin vietäviksi, sekä kiitin kaikkia osallistujia. Tavoitteessani luoda myönteinen, innostunut, turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, jossa jokainen saa itse päättää kuinka paljon osallistuu työskentelyyn, onnistuin mielestäni hyvin.

3.4.3 Arkikuvat

Valitettavasti emme pystyneet jatkamaan valokuvaprojektia useiden sairauspoissaolojen vuoksi sinä päivänä, kuin olimme suunnitelleet, mutta muokkasin suunnitelmaa hieman ja pystyimme toteuttamaan sen jakamalla ryhmän niin, että yhdellä tunnilla kanssani oli kaksi nuorta ja heillä molemmilla oli omat kamerat, lisäksi minulla varakamera. Näin tapahtui myös seuraavana aamuna ja iltapäivällä tein kuvauksia kolmen nuoren kanssa.

Nuoret saivat valita kolmesta kamerasta minkä kameran ottaa. Joku teki valinnan värin perusteella, joku sen perusteella, että kotona oli samanlainen kamera.

Tämän kerran tavoitteena oli kuvata nuorelle tärkeitä ja mielenkiintoisia paikkoja hänen kouluympäristössään. Sovimme säännöiksi, että kuvata saa mitä haluaa muuten, mutta toisia ihmisiä tai toisten nimiä ei kuvata. Tämä sen vuoksi, että osa kuvista teetetään nuoren omaan kansioon, johon ei toisten nimiä ja tunnistettavia kuvia laiteta. Kiersimme koulun sisätiloissa, oppilaat saivat ehdottaa mihin suuntaan mennään. Itse vinkkasin, että kuvan voisi ottaa omasta pulpetistaan tai naulakosta jossa oli itse tehty nimilappu. Havaitsin, että ujut ja hiljaisemmat nuoret miettivät tarkkaan, mistä kuvan ottaa, eikä niitä räpsitty koko ajan. Joku kuvasi peilin kautta itseään varovasti, mutta kaikki eivät halunneet olla kuvassa, peilinkään kautta. Kehotin ottamaan varmuudeksi samasta kohteesta parikin kuvaa, jotta varmasti ainakin yksi aina onnistuisi. Välillä jouduin rohkaisemaan nuoria katselemaan ympärilleen ja miettimään olisiko jotain, mitä kuvata. Kannustin heitä ottamaan paljon kuvia. Osa nuorista kuvasi ahkerasti ja meni vieraampiinkin paikkoihin rohkeasti.

Kaikki noudattivat hienosti yhteisiä sääntöjä siitä, että toisia ihmisiä tai toisten nimilappuja ei kuvata. Minun ei tarvinnut missään vaiheessa kieltää ketään mistään, kaikki olivat kiinnostuneita kuvaamistapahtumasta joka kesti noin 30 minuuttia. Erityisesti paikat, joissa ei tavallisesti päivittäin käydä olivat kiinnostavia; opetusvälinevarasto, kellarikirjasto, puukäsityöluokka ja musiikkiluokka. Pastillikone ja valvontakamera kiinnostivat monia.

Jokaisen pienryhmän kanssa otokset katsottiin dokumenttikameralla heijastettuna ja nuoret valitsivat sieltä ne, jotka halusivat tulostettavaksi. Halutut kuvat, noin 20–30 kuvaa jokaista kohden, tulostin niin, että yhdeksän kuvaa tuli aina yhdelle tulosteelle. Oli tavallaan hyvä, että jouduin muuttamaan suunnitelmaa ja kaikki saivat oman kameran, kun alun perin olin ajatellut, että kuvauksia tehdään pareittain. Omalla kameralla oli iso merkitys tärkeitä paikkoja kuvatessa.

Lopuksi kerroin, että seuraavaksi on vuorossa omakuva, jolloin kuvaan nuorta hänen halumassaan paikassa. Olin keskustellut välitunneilla nuorten kanssa omakuvista ja heille mieluisista kuvauspaikoista, joten monelle oli jo selvää, missä halusi tulla kuvatuksi. Sovin kuvausaikataulusta seuraavalle viikolle yhdessä nuoren kanssa.

3.4.4 Omakuvat

Omakuvat kuvattiin ennalta suunnitellun aikataulun mukaisesti. Keskustelin nuoren kanssa etukäteen, haluaako hän mukaan kuvaukseen jotakin rekvisiittaa ja tuoko hän sen itse, vai hankinko minä. Sovimme ajankohdan ja paikan, missä tapaamme. Kuvasin jokaisen ryhmäläisen hänen itsensä valitsemissa paikoissa tai jossakin toiminnassa. Nuoret olivat itse valinneet kuvauskohteita, jotka olivat heille tärkeitä, tai sellaisia toimia, joissa he kokevat olevansa hyviä. Näihin kuuluivat esimerkiksi rumpujen soitto, köysissä kiipeily ja frisbeegolf-kiekon heitto. Omakuvia otettiin liikuntasalin temppuradalla, jäähallilla, musiikkiluokassa, teknisten käsitöiden luokassa ja frisbeegolf-radalla. Mukana nuorella saattoi olla joku tietty asu tai asuste, tai asiaan kuuluva väline, kuten frisbeegolf-laukku kiekkoineen.

Kuvaustilanteessa otin useita kuvia nuoresta sen jälkeen, kun hän antoi siihen luvan. Osalle kuvattavana oleminen oli luontevaa ja he keksivät useita erilaisia asentoja ja ilmeitä tai paikkoja missä halusivat tulla kuvatuksi. Toisia joutui enemmän kannustamaan ja rohkaisemaan, mutta selvästikin kaikki nauttivat kuvaustilanteesta ja kahdenkeskisestä ajasta. Kun nuoren mielestä kuvia oli otettu tarpeeksi, katsoimme heti kuvauksen jälkeen kahdestaan tietokoneelta hänen kanssaan otetut omakuvat. Nuori sai valita otokset, jotka hän halusi tulostettavan. Niistä nuori valitsi myöhemmin vielä erikseen muutaman kuvan, jonka halusi tulostaa suurikokoisena. Kuvauksien aikana syntyi mielenkiintoisia keskusteluja nuoren kanssa, kuvauksesta tekemäni havainnot kirjasin havaintopäiväkirjaani ylös heti tapaamisen jälkeen.

3.4.5 Ryhmäkerta

Neljännellä kerralla olimme koko ryhmä koolla kestoltaan kahden oppitunnin mittaisen rupeaman. Myös toinen ohjaaja oli mukana. Aluksi palasin edellisellä viikolla kuvattuihin omakuviin ja kysyin ryhmäläisiltä sekä suullisesti, että MAHTI-tunnekorttien avulla, millaiselta tuntui olla kuvattavana. Laitoin jälleen jokaisen kortin omalla nimellä varustettuun muovitaskuun, jotta voin kirjata rauhassa nuorten tunteet ylös havaintopäiväkirjaani kokoontumisen jälkeen.

Sitten pyysin nuoria miettimään erilaisia tapoja ottaa kuvia koko ryhmästä siten, että ryhmän jäsenistä näkyy jotain, mutta kuitenkin niin, että henkilö ei ole tunnistettavissa. Yksi nuori keksi nopeasti, että kaikki istuvat piiriin jalat yhteen ja otetaan jaloista kuva. Sitten huomattiin, että myös käsille voidaan tehdä samoin. Ideoita alkoi syntyä lisää, joku ehdotti, että laitetaan vielä peukut pystyyn. Otin kuvia erilaisista vaihtoehdoista. Lopuksi toteutettiin vielä yhden nuoren ehdotus, jossa tehdään käsistä pino, johon jokainen nuori laittaa vuorollaan kätensä.

Ennen välitunnin alkua otettiin vielä jokaisesta nuoresta minä-varjokuva. Kuvauksissa kunkin nuoren tehtävänä oli vuorollaan toimia valomiehenä ja osoittaa taskulampulla oveen. Kuvattava nuori seisoi oven ja valomiehen välissä ja minä otin sivummalta kuvan oveen muodostuvasta varjosta. Kuvattava piti päänsä päällä lappua, johon oli leikattu MINÄ-teksti.

KUVA 1. Minä-varjokuva (Leena Koivu 2015)

Välitunnin jälkeen muut ryhmäläiset sanoivat jokaisesta nuoresta vuorollaan jonkun myönteisen asian. Nämä kirjasin heti käsin ylös ja myöhemmin kirjoitin ne koneella puhtaaksi, sekä tulostin jokaista varten hänestä sanotut myönteiset asiat kansioon tallennettavaksi.

Kokoontumiskerran lopuksi otettiin siluettikuvat videotykin avulla. Kuvattava asettui seisomaan sivuttain valkokankaan eteen videotykin valokeilaan ja otin kuvan hänen sivuprofiilistaan. Toiset seurasivat taaempaa kuvauksia. Lopuksi vielä nuoret saivat sopia keskenään seuraavan kerran parikuvauksen parit.

KUVA 2. Siluettikuva (Leena Koivu 2015)

Tästä kerrasta tulostin kaikille yhteiset kuvat käsistä ja jaloista, sekä jokaiselle oman minä-varjokuvan ja siluettikuvan.

3.4.6 Parikuvat

Viidennellä kerralla vuorossa oli parin valokuvaaminen. Koska ryhmässä oli seitsemän nuorta, muodostettiin kolme pienempää ryhmää. Tällöin syntyi kaksi paria, kummallakin oli käytössään yksi kamera. Yhdessä ryhmässä oli kolme nuorta, heillä oli kaksi kameraa ja he kuvailivat toisiaan ristiin rastiin. Tähän oli varattu kaksi tuntia aikaa niin, että ensimmäisellä tunnilla minä olin toisen parin mukana, toisella tunnilla olin kolmen nuoren muodostaman ryhmän mukana ja toinen ohjaaja oli toisen parin mukana.

Ennen kuvien ottoa kerroin, että kuvissa saa hullutella jos haluaa, tai voi olla ihan tavallisesti. Kuvattava saa päättää miten hän kuvissa on. Annoin ryhmille tehtäväksi yhdessä miettiä ja sopia, missä he kuvaavat toisiaan. Pyrin välittämään myönteistä ja hyväksyvää ilmapiiriä. Ryhmät kiertelivät koulun sisätiloissa ja parista otettiin kuvia eri paikoissa. Kolmikko halusi myös ulos kuvaamaan. Kuvauksien jälkeen kuvat katsottiin koneelta yhdessä ryhmän kanssa. Se kenestä kuva oli otettu, sai päättää, mitä kuvia hän haluaa tulostettavan.

3.4.7 Kansion kokoaminen

Kansion kokoamiseen varattiin aikaa kaksi oppituntia. Olin tulostanut ne nuoren ottamat tai nuoresta otetut kuvat, jotka hän oli aikaisempien kokoontumiskertojen aikana valinnut. Kansion kokoamisen nopeuttamiseksi leikkasin tulostetut kuva-arkit irrallisiksi kuviksi. Jokainen liimasi itse kuvat tukeville papereille, jotka laitettiin kansioon. Ohjeeksi annoin vielä, että jos joukossa on jokin sellainen kuva jota ei halua kansioon, sen voi jättää liimaamatta. Liimaaminen aloitettiin ensimmäisistä kotoa tuoduista kuvista ja ne liimattiin siinä järjestyksessä, kuin valokuvatyöskentelykerrat olivat olleet. Koko ryhmästä neljännellä kerralla otetut kuvat me ohjaajat liimasimme etukäteen valmiiksi.

Kansioon laitettiin ensimmäiseksi kirjoittamani saatekirje, jossa kerrottiin mitä valokuvatyöskentelykerroilla oli tehty (Liite 2.). Saatekirjeen ja kuvien lisäksi kansioon tuli sivu, johon olin kirjoittanut kaverien sanomia myönteisiä asioita kyseisestä nuoresta. Osa selviytyi kuvien liimaamisesta nopeasti, toisella tunnilla muutama nuori alkoi väsyä liimaamiseen ja jätti pois sellaisia kuvia joita oli aikaisemmin valinnut. Nämä kuvat kuitenkin annoin nuorelle mukaan kotiin. Olin myös varautunut siihen, että kansioita koristeltaisiin, mutta varaamamme aika alkoi olla lopussa ja koulupäivä päättyvässä. Nuorille oli tärkeää saada kansionsa mukaan kotiin, joten koristelu jätettiin tekemättä.

Kansioden kokoamisvaiheessa nuoret katselivat kiinnostuneina vieruskaveriensa kuvia. Kun kansiot valmistuivat, nuoret selailivat toistensa kansioita ihailien. Lopuksi vielä kerroin, että tämä oli viimeinen kerta yhdessä ryhmän kanssa ja tulen vielä juttelemaan jokaisen nuoren kanssa erikseen valokuvaprojektista. Tämän jälkeen nuoret lähtivät omiin

luokkiinsa ja esittelivät kansioitaan innoissaan oman luokan aikuisille. Aikuisten niitä ihastellessa nuorten kasvoilta näkyi ylpeitä ja iloisia ilmeitä.

Viimeiseltä kerralta yksi nuori oli sairauden vuoksi pois koulusta. Koska hän oli jo aikaisemmin tarkkaan miettinyt ja huolellisesti valinnut kuvat, jotka hän haluaa kansioonsa, liimasin ne hänen puolestaan kokoontumisen jälkeen. Mietin ensin, että voinko näin tehdä, mutta tiedossa oli, että hän olisi useamman päivän pois koulusta ja joululoma oli alkamassa seuraavan viikon jälkeen. Vaarana siis oli, että kokoaminen siirtyisi joulun jälkeen ja tämä ei mielestäni olisi ollut nuoren kannalta hyvä asia.

Valokuvatyöskentelyyn laatimaani suunnitelmaan olin kirjannut, että pohditaan pidetäänkö kuvista näyttely vanhemmille ja nuorten omien luokkien henkilökunnalle. Tähän olisi vaadittu erikseen lupa vanhemmilta ja nuorelta itseltään. Näyttely olisi varmasti ollut useimmille nuorille mieluinen ja minäkuvan vahvistamisen kannalta tärkeä tapahtuma, mutta lähestyvä joulukuukaus vaikutti siihen, että näyttelylle sopivaa aikaa olisi ollut lähes mahdoton järjestää.

3.4.8 Loppuhaastattelu

Viimeisen ryhmäkokoontumisen jälkeen haastattelin jokaisen nuoren. Haastattelussa käytin jälleen nauhoitusta, johon kysyin luvan nuorelta. Teemahaastattelun tavoitteena oli saada tietoa, miltä nuoresta oli tuntunut olla mukana valokuvaprojektissa, mikä siinä oli kivointa ja miltä kuvattavana oleminen tuntui. Kysyin myös, millainen nuori kuvissa näkyi. Samoin kuin alkuhaastattelussa, niin nytkin nuori otti itsestään kuvan eli selfien puhelimeksi. Selfien ottamisessa annoin saman ohjeen, että jos nuori ei halua ottaa kuvaa kasvoistaan, kuvan voi ottaa esimerkiksi sormista.

Lopuksi keskustelimme siitä millaista oli toimia sellaisen parin ja ryhmän kanssa, joiden kanssa ei joka päivä välttämättä toimi. Kiitin nuorta mukana olemisesta ja kehoitin häntä palaamaan kansion ääreen aina silloin tällöin, katsomaan kuvia ja lukemaan niitä asioita, joita kaverit olivat nuoresta sanoneet.

3.5 Tutkimusaineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta selkiyttämällä aineistoa (Eskola & Suoranta 2001, 137). Tutkimukseni aineiston analysoin teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla. Teorialähtöinen analyysi perustuu tiettyyn teoriaan, jota sovelletaan uudessa kontekstissa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 97).

Ennen valokuvatyöskentelyn alkua nuorille tekemäni teemahaastattelut analysoin heti haastattelujen jälkeen, jotta voin hyödyntää niistä saatuja tuloksia hankkiessani lisää aineistoa varsinaisesta valokuvatyöskentelystä. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston tiedonkeruu ja analysointi voivat vuorotella. Kerättyä aineistoa analysoidaan ja sen jälkeen voidaan kerätä lisää aineistoa analysoitavaksi. (Kananen 2014, 99–100.)

Alkuhaastatteluista nauhoitetut äänitallenteet litteroin, eli purin tekstiksi sanatarkasti. Tämän jälkeen värikoodien avulla kävin haastatteluaineistoa läpi, pilkkoen ja pelkistäen tekstiä niin, että jäljelle jäi vain teemoihin liittyvät asiat. Haastattelun teemat liittyivät valokuvatyöskentelyyn ja minäkuvan teoriaan, tavoitteena oli kartoittaa nuorten kokemuksia valokuvista ja valokuvauksesta, sekä siitä, millainen on nuoren käsitys itsestään ennen valokuvatyöskentelyn alkamista.

Loppuhaastattelut analysoin myös omana aineistonaan, mutta samalla tavoin kuin edellä kuvatun alkuhaastattelunkin. Loppuhaastattelun teemat liittyivät myös valokuvatyöskentelyyn ja minäkuvaan, mutta tavoitteena oli selvittää nuorten kokemuksia valokuvatyöskentelystä, sekä siitä, millainen nuoren käsitys itsestään on valokuvatyöskentelyn jälkeen. Pääasiassa tarkastelin haastattelujen analysointeja erikseen, mutta siihen, millainen nuoren käsitys itsestään on, vertasin alku- ja loppuhaastattelujen analyysejä etsien niistä eroavaisuuksia.

Valokuvatyöskentelyn jälkeen kirjoitin puhtaaksi havaintopäiväkirjaani kirjaamani havainnot. Sen jälkeen tutustuin huolellisesti aineistooni. Havaintoaineistoni pelkistin pilkkomalla aineistoa ensin pienempiin osiin ja sen jälkeen koodasin pelkistettyyn aineistoon värikynillä käsitteet, jotka liittyvät minäkuvaan ja valokuvatyöskentelyyn. Tämän jälkeen yhdistin samaa tarkoittavat käsitteet. Näistä muodostin luokkia, joiden avulla järjestin materiaalin uudelleenlaiseksi kokonaisuudeksi. (Kananen 2014, 105, 108, 113.)

4 TULOKSET

4.1 Alkuunlähtötilanne

Alkuhaastattelun tarkoituksena oli selvittää millainen minäkuva, eli käsitys itsestään ja suhteestaan ympäröivään maailmaan, tutkimukseen osallistuvilla nuorilla on (Vernerinet, 2014a). Nuorten vastaukset olivat positiivisia, yhden sanan kuvauksia itsestään, kuten kiva tai hyvä. Muutama vastaaja oli hieman harkitsevampi, eräs nuori kertoi olevan vaikeaa selittää, millainen on – todeten sitten olevansa keskikokoinen. Nuorilla oli myös selkeä käsitys siitä, että kaverit pitivät heistä, koska he olivat kivoja ja reiluja. Haastateluista tuli esille, että nuorten käsitys siitä millainen hän omasta mielestään on, oli melko myönteinen.

Minäkuvaan vaikuttaa myös ihmisen käsitys omasta osaamisestaan ja kyvyistään (Keltikangas-Järvinen 2010, 137). Omia vahvuuksia ja kykyjä osasi nimetä suurin osa nuorista. Tällaisia olivat muun muassa traktorilla tai mopolla ajaminen, erilaiset urheilulajit, kuten sähly, jalkapallo ja jääkiekko. Myös vapaa-ajan taitojen huomioiminen on tärkeää myönteisen minäkuvan rakentamisessa (Kinnunen 2001, 24). Kouluaineista mainittiin matematiikka, liikunta, englanti ja tekniset käsityöt. Kaksi nuorista ei osannut nimetä mitään missä olisi hyvä. Tällöin nuoren käsitys omista kyvyistään voi olla negatiivinen. Tästä johtuen hän saattaa elää varauksellisemmin, uusia haasteita ja epäonnistumisia peläten. (Vernerinet, 2014a.)

Kun kysyin nuorilta millaisia kokemuksia heillä oli valokuvista, niiden katsomisesta, ottamisesta ja kuvattavana olemisesta, yksi nuorista kertoi katselevansa kuvia omasta albumistaan. Toiset nuoret kertoivat, että eivät yleensä katsele kuvia. Valokuvien ottaminen oli kaikille jollakin tavalla tuttua, suurin osa ottaa kuvia omalla puhelimellaan. Lähes kaikkien mielestä valokuvattavana oleminen on ihan kivaa, vain yksi nuorista kertoi, ettei tykkää olla kuvassa, koska ei halua nähdä omaa kuvaansa.

4.2 Vuorovaikutus

Valokuvaprojektissamme tärkeäksi minäkuvaa vahvistavaksi tekijäksi osoittautuivat kokemukset vuorovaikutuksesta ympäristön ja yksilön välillä (Kinnunen 2014, 29). Nuorten tyytyväisistä ilmeistä voi päätellä, että huomion, kiinnostuksen ja myönteisen palautteen saaminen muilta ryhmän nuorilta sekä ohjaajilta ja ympäristöltä, oli heille mieluisaa. Murrosikäinen muodostaakin minäkuvaansa enemmän ympäristöstä tulleen peilauksen kautta, kuin oikeasta peilistä (Keltikangas-Järvinen 2010, 148). Albumikuvia ryhmän kanssa katsottaessa nuoret peilasivat itseään ryhmäläisiin. Kotoa tuotujen kuvien esittelemisen oli nuorille tärkeää, he tarkkailivat muiden ryhmäläisten ilmeitä ja kuuntelivat tarkkaan kaverien kommentteja ja kysymyksiä. Nuorista näki että he olivat ylpeitä näyttäessään omia kuviaan ja saadessaan niistä myönteistä palautetta. Nuoret kertoivat kuvissa esiintyvien ihmisten lisäksi muista kuvaan liittyvistä ja selvästikin heille tärkeistä asioista, kuten omasta huoneesta:

Tää on mun huone, mutta se on nykyään ihan erilainen.

Toi ei oo enää mun huone mulla on nykyään äidin ja isän vanha huone.

Kuvausympäristöstä tullut kiinnostus kuvaajia kohtaan lisäsi heidän kokemustaan omasta tärkeydestään. Moni koulun työntekijöistä osoitti kiinnostusta kameroiden kanssa liikkuvia nuoria kohtaan. Eräs ohi kävelevä työntekijä kysyi kiinnostuneena:

Mitäs väkeä täällä kameroiden kanssa kulkee?

Vastaus kuului:

Meillä on yks tärke projekt.

Tämän kohtaamisen jälkeen nuoret alkoivat puhua valokuvatyöskentelyn sijaan valokuvaprojektista tai tärkeästä projektista.

Huomasin myös välituntien alkaessa, kun käytävillä alkoi liikkua muita oppilaita, että valokuvaajat olivat ylpeitä kulkiessaan kameroiden kanssa koulun käytävillä. Erityisesti eräs arempi nuori piti kameraansa näyttävästi esillä. Itse olin jännittänyt, että laittaako hän kameran piiloon ja lopettaa kuvaamisen kun välitunti alkaa, mutta hänen ilmeistään

ja eleistään havaitsin, että hän nautti tilanteesta. Ympäröivän maailman ja läheisten ihmisten suhtautuminen yksilöön vaikuttaa vahvasti minäkuvan muotoutumiseen (MLL, 2010).

Arkikuvia otettaessa nuoret olivat aluksi epävarmoja siitä mitä voi kuvata, mutta rohkaisuani heitä useamman kerran kuvaamaan heille tärkeitä ja kiinnostavia paikkoja kuvaaminen alkoi sujua ja nuoret kuvasivat innokkaasti. Arkikuvien avulla vahvistetaan tärkeitä iloa ja voimaa tuovia asioita (Savolainen 2009, 222). Kiinnitin huomiota siihen, että ryhmässä kaikki kuvasivat oman kiinnostuksensa mukaan. Vaikka yksi kuvasikin jotakin tiettyä kohdetta, eivät kaverit välttämättä ottaneet samasta kohteesta kuvaa. Jokainen toimi, siis oman tahdon ja mieltymystensä mukaan. Savolainen (2009, 222) toteaaakin, että tärkeää onkin kuvata sitä mikä itsestä tuntuu hyvältä, vaikkei kuvaustilanteessa osaisikaan sanoa, miksi juuri se kohde tuntuu tärkeältä.

Arkikuvia katsellessa nuoret keskustelivat kuvissa olevista paikoista. Esimerkiksi ruokalasta kuvattu yksityiskohta hämmästytti muita ja synnytti keskustelua: vaikka paikka oli kaikille tuttu, kuvaaja oli löytänyt sieltä kohteen, mitä muut eivät tunnistaneet. Arkikuvien kuvaaminen lisäsi nuorten vuorovaikutusta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä valokuvaprojektiryhmään, että kouluyhteisöön. Kuvaustilanne mahdollisti sekä nuorelle itselleen, että omalle ryhmälle tärkeiden asioiden näkyväksi tekemisen (Savolainen 2009, 222).

Parikuvissa tuli hyvin esille valokuvaustilanteen vuorovaikutus. Kuvaaja antoi hyvin kuvattavalle tilaa, sekä mahdollisuuden päättää, miten ja missä häntä kuvataan. Kuvattavana oleva nuori luotti kuvaajaansa. Kun nuoresta oli saatu tarpeeksi otoksia, kuvattavan ja kuvaajan rooleja vaihdettiin. (Savolainen 2009, 218–219.) Parikuvissa lähes kaikki nuoret olivat avoimia, rentoutuneita ja innostuneita olemaan kaverin kuvattavana sekä ottamaan itse kuvia kaverista. Osa uskaltautui ja halusi kuvattavaksi sellaisiin paikkoihin joihin ei aikaisemmin ollut uskaltanut, sen jälkeen kun ensin kuvasi kaveriaan siellä. Kuvien katselutilanteessa nuoret kehuivat toisiaan kuvissa sekä toistensa rohkeutta. Kuvien valintatilanteessa myös kuvaaja koki saavansa myönteistä palautetta, kun kuvattava kehui kuvia hyväksi.

Siluettikuvia ja Minä-kuvia otettaessa ja katsottaessa syntyi nuorten välillä mielenkiintoista keskustelua. Nuoret vertailivat keskenään kuvia, joissa näkyi vain äärioviivat, löytäen sieltä samanlaisuuksia ja eroavuuksia. Vertaillessaan itseään toisiin, nuori oppii tuntemaan itseään paremmin. Keskinäinen vertailu oppilaiden kesken on tärkeä minäkuvaan vaikuttava prosessi. (MLL 2010.) Kuvista tehtiin seuraavanlaisia huomioita:

Jokainen näyttää samanlaiselta mutta erilaiselta.

Kaikki näyttää ihan itseltään.

Sä oot tossa kuvassa ihan sun näköinen vaikkei sun naamaa näy.

Sä oot niin pitkä ettet meinaa mahtua kuvaan.

Kuvista annetun palautteen lisäksi ryhmäläiset sanoivat vuorollaan toisistaan myönteisiä asioita, jotka kirjasin ylös nuoren kansiota varten. Esille tuli nuoren ulkonäköön, persoonaan, luonteenpiirteisiin, vahvuuksiin, kykyihin ja mieltymyksiin liittyviä asioita. Nuoret kuuntelivat hyvin tarkkaan, mitä heistä kerrottiin ja olivat selvästikin tyytyväisiä. Moni muisti kaverien lausumat sanat ulkoa ja lausui niitä tyytyväisenä ääneen. Keltikangas-Järvinen (1994, 116) toteaa, että murrosikäiselle on tyypillistä heilahtelut minäkuvassa ja muuttumiseen vaikuttaa muun muassa se, mitä toiset hänestä ajattelevat. Pidinkin tärkeänä, että nuori sai myönteistä palautetta suoraan kavereiltaan ja että se oli myöhemmin vielä luettavissa paperilta. Kun nuori kokee tulevansa hyväksytyksi, hän tuntee itsensä kykeneväksi, menestyväksi ja arvokkaaksi (Kinnunen 2014, 29).

Kansion kokoamisvaiheessa muutaman nuoren kohdalla oli havaittavissa väsymistä ja he jättivätkin pois sellaisia kuvia, joita olivat aikaisemmin valinneet. Osa liimasi innokkaasti kaikki kuvansa ja oli hyväntuulisia. Yksi nuori oli tuskastunut kuvien määrästä, mutta sitkeästi hän liimasi kaikki kuvat. Eräs nuori oli aikaisemmalla kerralla todennut:

Ihan turhia kuvia kaikki, kuvaaminen on kivaa, mutta en tee mitään noilla kuvilla.

Kansion kokoamistilanteessa tästäkin nuoresta huomasi kuinka tarkkaan hän kansioonsa kuvat sommitteli. Väsymyksestä huolimatta kansio oli nuorille selvästikin hyvin tärkeä konkreettinen muisto valokuvaprojektista. Nuoret menivät kansion kanssa omaan luokkaan ja näyttivät niitä luokan aikuisille, jotka katsoivat niistä ihastuksissaan. Nuorten kasvoilta näkyi ylpeys ja iloisuus. Kinnunen (2014, 29) toteaaakin, että sillä, mitä nuori kokee

kaverien ja opettajien ajattelevan hänestä, on vahva minäkuvan sisältöön liittyvä vaikutus.

Lähtiessäni nuoren kanssa kuvausreissulle, hän oli yleensä innoissaan ja jotkut olivat ylpeitäkin poistuessaan luokasta. He itse olivat valinneet tilanteita, paikkoja ja toimintoja joissa heidän motoriset taitonsa, vahvuutensa tai heille tärkeät asiat pääsivät hyvin esille. Ottaessani omakuvia nuorista heidän valitsemissaan paikoissa, kuvattavana oleminen oli heille pääsääntöisesti luontevaa. Muutaman kuvan jälkeen tunnelma vapautui ja nuori keksi itse hyviä ilmeitä tai asentoja sekä paikkoja, joissa pyysi minua kuvaamaan. Kuvauksissa toteutui kuvattavan oikeus päättää millaisia kuvia hänestä otetaan, miten niillä tehdään näkyväksi hänen subjektiivisia kokemuksiaan. (Savolainen 2008, 197.)

Minulle tuli eteen useita tilanteita, joissa saatoin aidosti kehua ja katsoa heitä ihailen ja hyväksyvästi. Omakuvia työstettäessä keskustelin muutaman nuoren kanssa myös sellaisista asioista, jotka eivät liittyneet kuvaukseen. Koin, että koska olin jo ennestään nuorelle tuttu ja ansainnut hänen luottamuksensa, hän rohkeni tuoda esille omia, hänelle tärkeitä asioitaan. Näiden nuorten kohdalla kahdenkeskinen aika ja jakamaton huomio olivat merkityksellisiä. Minun ja kuvattavan välille syntyi arvokas vuorovaikutussuhde, joka jatkui valokuvatyöskentelyn loputtuakin. Savolainen (2009, 218) kertookin valokuvaustilanteen olevan altis vallankäytölle, mutta samalla sisältäen mahdollisuuden oppia dialogista vuorovaikutusta toisen ihmisen kanssa. Kuvaustilanteessa on kyse luottamisesta, hetkeen lautauu yksilön toisiin ihmisiin luottamisen kokemushistoria. Kuvaustilanteella on tärkeä merkitys, riippumatta siitä ovatko valmiit valokuvat taiteellisessa tai teknisessä mielessä onnistuneita. (Savolainen 2009, 218–219.)

Kuvia katsottaessa nuoret olivat hyvin kriittisiä itseään kohtaan ja miettivät tarkkaan miltä kuvissa näyttävät. Monia mielestäni hienoja kuvia hylättiin, koska nuorten mielestä heillä oli niissä esimerkiksi huono ilme tai he eivät olleet niissä hyvännäköisiä. Kuvaajan onkin hyväksyttävä se, että hänelle mieleiset kuvat eivät ole välttämättä samoja kuin kuvattavan valitsemat kuvat (Savolainen 2009, 220). Kuvia valitessa suurin osa nuorista kiinnitti huomiota eniten ulkoiseen olemukseensa. Valituista kuvista nuoret totesivat:

Toi on hyvä, tossa mää näytän hyvältä.

Tossa mun lihakset näkyy.

Omakuvien avulla tarkastellaan omia erilaisia puolia, rooleja ja tunteita. Niiden kautta opetellaan katsomaan itseään hyväksyvämmiin. Omakuvasta ihminen voi nähdä, miten hän kokee itsensä. Kuva saattaa aluksi järkyttää paljastavuudellaan, niinpä useimmille ihmisille omakuvan hyväksyminen on usein haastava ja aikaa vievä prosessi. (Savolainen 2009, 220.)

Joillakin oli rekvisiittaa mukana ja sen näkyminen kuvissa oli tärkeässä osassa kuvauksia. Muutamien nuorten ilmeistä ja olemuksesta näki, että omakuvan ottamisella oli heille erityisen iso merkitys ja he olivat sitä etukäteen itsekseen paljon miettineet ja suunnitelleet. Otin heistä paljon kuvia ja havaitsin että kuvaustilanteet olivat heille tärkeitä ja antoisia. Vaikka he olivat etukäteen paljon miettineet kuvausta, siihen liittyvää jännitystä ei heistä kuvaushetkellä huomannut. Kuvia valitessa he olivat hyvin tarkkoja siitä, mitä kuvia valitsevat tulostettaviksi.

Eräs nuori oli koko projektin ajan tuonut esille, että kuvattavana oleminen on hänen mielestään ihan tylsää, mutta hänen kuvausaikansa koittaessa kasvoiltaan oli nähtävissä innostus. Nuori oli valinnut huolella vaatteensa ja ilmeestä näki, että hän odotti kuvausta ja lähti iloisesti mukaani. Kuvauspaikassa hän nopeasti valitsi paikan jossa halusi tulla kuvatuksi, muutaman kerran hän hymyili vapautuneesti ja unohti kameran olemassaolon, välillä katsoi jopa suoraan kameraan. Kuvia valitessa hän poimi jostakin syystä kuvat, joissa oli melko totinen. Minulle hän ei tarkemmin kertonut miksi valitsi juuri totisimmat kuvat. Kuvauskokemus oli minullekin hyvin voimauttava, koin suurta onnistumisen tunnetta, kun kuvaustilanteen jälkeen nuoren naama loisti, hän oli puhelias, avoin ja iloinen. Toiset aikuiset hämmästyivät mitä oli tapahtunut. Kahdenkeskinen hetki oli ollut meille molemmille tärkeä. Savolaisen (2009, 219–220) mukaan kuvaaminen voi olla myös kuvaajalle itselleen voimauttavaa, kun hän kokee kykenevänsä vahvistamaan toiselle ihmiselle tämän arvokkuuden tunnetta.

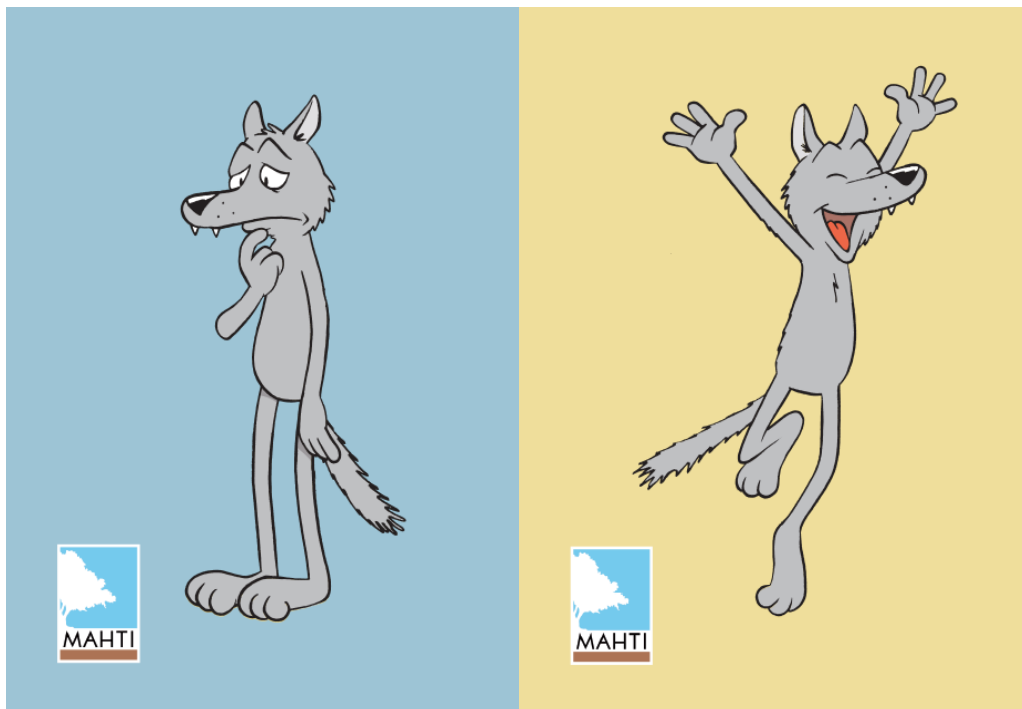
Olin etukäteen pohtinut, että tuleeko edellä mainitsemani nuori edes kouluun kuvauspäivänä, koska tiesin hänen jännittävän kuvausta. Mutta hänen olemuksestaan ja pukeutumisestaan näki myös, että hän oli tarkkaan etukäteen miettinyt kuvaustilannetta. Seuraavalla viikolla kyseinen nuori, parin kanssa kuvia kuvatessa, oli iloinen, avoin ja innostunut, hän jopa alkoi hulluttelemaan parikuvissa.

Olin todella iloisesti yllättynyt, kun kuulin nuoren sanat kuvia katsoessa:

Vähäks mä oon hyvän näköinen.

Mielestäni lausahdus osoitti sen, että kyseinen nuori oli oppinut katsomaan itseään hyväksyvämmiin (Savolainen 2009, 220).

Kysyessäni nuorilta MAHTI-tunnekorttien avulla, miltä tuntui olla omakuvissa, kaikki valitsivat myönteisen kortin. Etenkin niiden nuorten kohdalla, jotka olivat etukäteen huolella valmistautuneet kuvauksiin, muutos positiiviseen suuntaan oli aloituskertaan verrattuna valtava. Kuvassa 3. on esitetty erään aluksi varauksellisesti valokuvatyöskentelyyn suhtautuneen nuoren muutos MAHTI-tunnekorteilla. Vasemman puoleinen hahmo kuvaa aloituskerran tunnetta ja oikean puoleinen hahmo tunnetta omakuvan ottamisen jälkeiseltä kerralta.

KUVA 3. MAHTI-tunnekorteilla osoitettu muutos (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2015)

Verratessani alku- ja loppuhaastattelujen selfieitä keskenään, oli muutosta myös havaittavissa. Alkuhaastatteluissa kuusi nuorta otti selfien kasvoistaan ja yksi otti kuvan käsi-varrestaan, loppuhaastattelussa kuvan kasvoistaan ottivat kaikki. Lisäksi lopuksi otetuissa kuvissa nuoret olivat iloisempia.

Loppuhaastattelussa kysyessäni millainen tyttö tai poika mielestäsi olet, nuoret kuvailivat itseään nyt huomattavasti useammilla sanoilla kuin alkuhaastatteluissa. Nyt kivan tai hyvän lisäksi useampi nuori mainitsi olevansa esimerkiksi rohkea, iloinen tai taitava. Mielestäni valokuvatyöskentelyn avulla nuorten myönteinen käsitys itsestään ja kyvyistään oli lisääntynyt. Myönteisen minäkuvan omaava ihminen suhtautuu elämään avoimesti ja rohkeasti. Minäkuva muodostuu siis niistä käsityksistä joita ihmisellä on itsestään, kyvyistään ja ominaisuuksistaan suhteessa ympäröivään maailmaan, ihmisiin ja yhteisöihin. Minäkuvassa on kyse siitä millainen minä olen. (Vernerinet.net. 2014a.)

4.3 Kokemukset valokuvatyöskentelystä lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa

Työskentelystä saamieni kokemusten perusteella valokuvatyöskentely on toimiva menetelmä lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa. Nuoret osallistuivat työskentelyyn innostuneesti ja aktiivisesti. Välipäivien aikana oppilaat kysyivät moneen kertaan, milloin valokuvatyöskentelyä taas on? Tämä muun muassa osoitti sen, että he olivat innostuneita siitä.

Lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa työskentelyssä koin onnistumisen kannalta tärkeäksi, että tunsin kyseiset nuoret jo entuudestaan. Tällöin pystyin soveltamaan voimauttavan valokuvan menetelmää heille sopivaksi, sekä muokkaamaan sitä työskentelyn aikana. Teemahaastattelu ja siihen liittyvä nauhoitus toimi heidän kanssaan hyvin. Loppuhaastatteluun tullessaan useampi nuori kysyi toiveikkaana nauhoittamisesta. He kokivat sen mieluisaksi ja tärkeäksi asiaksi.

Lievästi kehitysvammaisille nuorille uusien tilanteiden hallitseminen ajattelun avulla on mahdollista, mutta ongelmat, joissa vaikuttaa monta tekijää yhtä aikaa, ovat haastavia. Monesti heillä on yksinkertainen ja konkreettinen kuva todellisuudesta. (Kaski ym. 2012, 154.) Nuorten tuttuus auttoi myös siihen, että pystyin ottamaan monia asioita huomioon ja ennakoimaan tilanteita. Tiedostin jokaisen nuoren yksilölliset tarpeet ja haasteet ja otin ne huomioon valokuvatyöskentelyn joka vaiheessa. Tosin aina se ei ollut niin hyvin mahdollista, kuin tarve olisi vaatinut.

Erään nuoren kohdalla haasteena oli se, että hänen oli vaikeaa keskeyttää tai jättää väliin totuttuja rutiineja. Kerroin tälle nuorelle aina etukäteen, mikä asia häneltä jää väliin valokuvatyöskentelyn vuoksi ja että hoidamme asian kuntoon sitten kuvauksen jälkeen, mutta silti hänellä oli toisinaan vaikeuksia keskittyä valokuvatyöskentelyyn. Monesti jouduin häntä aluksi motivoimaan ja ohjaamaan, kunnes hän unohti huolehtia sillä välin muualla tapahtuvista asioista. Sen jälkeen hän lähti mukaan kuvauksiin ja kertoi omia toiveitaan. Jos nuorten kanssa olisi työskennellyt henkilö, jolla ei olisi ollut tarkempaa tietoa näistä nuorista, luulen, että vuorovaikutus ja yhteistyö ei olisi ollut niin luontevaa, kuin minulla oli heidän kanssaan. Koin, että minulla ja toisella ohjaajalla oli toimiva luottamussuhde nuorten kanssa. Uskon, että nuoret lähtivät rohkeammin mukaan työskentelyyn, kun he tunsivat meidät ennalta ja kokivat meidät luotettaviksi. Myös meidän aikuisten oli helpompi tulkita nuorten tunteita, kun he olivat meille tuttuja.

Myös kameran lainaamisen omaan käyttöön nuori koki luottamuksen osoituksena, se näkyi heissä selvästi kun kuljimme koulun käytävillä. Kameraa pidettiin rohkeasti esillä. Koulun kameran käyttöön saamisella oli ehkä suurempi merkitys kehitysvammaiselle nuorelle, kuin mitä se olisi ollut vammattomalla nuorella. Sillä että teimme projektista julkisen lähtemällä luokasta liikkumaan koulun käytävillä, oli suurempi merkitys, kuin olin etukäteen osannut ajatellakaan. Kuten jo aikaisemmin on tullut esille, nuoren koki tulevansa hyväksytyksi vanhempien, kavereiden ja opettajien keskuudessa, on minäkuva vahvistava merkitys. (Kinnunen 2014, 29.)

Ryhmäkoko olisi voinut olla pienempi, nyt tuli välillä pakostikin odotustilanteita, joista seurasi levottomuutta. Odotustilanteet ovat välillä haastavia lievästi kehitysvammaisille nuorille. Toisaalta yllättävän moni otti loppuhaastattelussa puheeksi sen, että oli ollut kivaa, kun ryhmässä oli toisenkin luokan oppilaita. Valokuvatyöskentely mahdollisti nuorille sosiaalisten taitojen harjoittamisen, kaverisuhteiden luomisen ja hyvien käytöstapojen harjoittamisen oman ikäistensä kanssa. (Kaski, ym. 2012. 156, 187.)

Loppuhaastatteluissa kaikki nuoret kertoivat tykänneensä olla mukana projektissa. Suurimman osan mielestä kivointa oli ollut kuvaaminen. Mielestäni lievästi kehitysvammaisille nuorille oli tärkeää, että heille annettiin mahdollisuus osallistua ”yhteen tärkeeseen projektiin” arkisen aherruksen keskellä.

Koen, että kun valokuvatyöskentelyyn sisältyi erilaisia toimintoja, kaikille nuorille oli siinä jotakin mieluisaa tekemistä. Yhdelle oli yksi asia tärkeä ja toiselle jokin toinen, esimerkiksi valokuvaaminen, kuvattavana oleminen ja kuvien katselu.

4.4 Eettisyys ja luotettavuus

Työni joka vaiheessa olen kiinnittänyt huomiota eettisyyteen ja luotettavuuteen. Tutkimusluvan hain työpaikkani esimieheltä TAMK:n tutkimuslupa-lomakkeella. Tutkimukseen osallistuvilta nuorilta ja heidän huoltajiltaan pyysin kirjallisen luvan osallistua tutkimukseen. Pidin eettisesti tärkeänä, että kirjallinen lupa kysyttiin myös nuorelta itseltään, jotta hän tuli kuulluksi ja tietoiseksi siitä, mihin hän oli osallistumassa. Tutkimuksestani annoin rehellistä ja avointa tietoa kaikille asianosaisille henkilöille, huomioiden kuitenkin luottamuksellisuuden. Tutkimusprosessiin liittyvän tiedon käsittelin luottamuksellisesti ja niin, että siitä ei voida tunnistaa henkilöä. Opinnäytetyöraportista ei tule esille tutkimuksen tekopaikka tai paikkakunta. Raportissa olevien valokuvien käyttöön olen kysynyt luvan asianosaisilta.

Työn aihe, minäkuvan vahvistaminen, kosketti hyvin henkilökohtaisesti tutkittaviani, lievästi kehitysvammaisia nuoria. Lisäksi valokuvatyöskentely perustuu luottamukseen. Tiedostin, että toimiessani näiden nuorten kanssa minun tuli olla tarkkana, jotta heidän omat mielipiteensä tulivat kuulluiksi ja ymmärretyiksi. Minun piti toimia siten, että minun tai muiden ryhmäläisten mielipiteet eivät vaikuta nuoren omiin mielipiteisiin. Tärkeää oli myös huolehtia siitä, että valokuvatyöskentely ei aiheuttanut kenellekään ikäviä tunteita, esimerkiksi ahdistusta. Työskentelyn tuli perustua nuoren omaan tahtoon ja vapaaehtoisuuteen tulla kuvatuksi.

Tutkimukseen osallistuvien nuorten määräksi olin suunnitellut kahdeksaa henkilöä, jotta tutkimuksesta olisi tullut tarpeeksi laaja ja luotettava. Lopulta osallistujia oli seitsemän, mielestäni tutkimuksesta tuli kuitenkin luotettava, koska aineistoa kertyi melko runsaasti. Tutkimukseni aihe liittyi hyvin läheisesti omaan työhöni, tiedostin tilanteen ja oman suhteeni siihen ja huomioin sen työskentelyn kaikissa vaiheissa. Olen pyrkinyt kuvailemaan mahdollisimman tarkasti, miten valokuvatyöskentely ja analysointi toteutettiin käytännössä, jotta se olisi mahdollista toistaa toisessa kontekstissa.

Aineiston analysoinnissa kiinnitin huomiota siihen, että en muokannut tai tulkinnut aineistoa väärin. Opinnäytetyöraporttia tehdessäni noudatin TAMKin opinnäytetyöohjeita. Kiinnitin huomiota muun muassa lähteiden käyttöön ja niiden merkitsemiseen oikealla tavalla.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimustehtävänäni oli selvittää, miten valokuvatyöskentely vahvistaa lievästi kehitysvammaisen nuoren minäkuvaa. Tehdessäni havaintoja nuorista valokuvatyöskentelyn aikana, kiinnitin huomiota siihen, mitä heidän minäkuvansa vahvistamiseen liittyviä asioita siinä näkyi. Lisäksi alku- ja loppuhaastatteluista sain tietoa nuorten minäkuvasta eli käsityksestä itsestään, sekä sen vahvistumisesta valokuvatyöskentelyn aikana.

Työskentelyn aikana oli havaittavissa selkeitä yhtymäkohtia Miina Savolaisen voimauttavan valokuvan teoriaan. Korjaavat katseet ja nähdynsi tuleminen, peilaussuhteet nuorten ja aikuisten välillä sekä ymmärretyksi ja kuulluksi tuleminen nousivat myös analyysin tuloksista esiin. Oleelliseksi minäkuvaa vahvistavaksi seikaksi nousivat vuorovaikutussuhteet. Tärkeäksi osoittautui huomion, kiinnostuksen ja palautteen saaminen ja antaminen ryhmäläisten kesken. Myös kuvausympäristöstä tulleen kiinnostuksen ja hyväksynnän myötä nuoret kokivat olevansa tärkeitä ja arvokkaita.

Nuoret saivat valokuvatyöskentelyn aikana paljon osaamisen ja onnistumisen kokemuksia ja tämä vaikutti myönteisesti käsitykseen omista kyvyistä. Nuoret kokivat tulleen hyväksytyiksi omana itsenään. Loppuhaastattelussa moni mainitsi olevansa rohkea – ominaisuus, jota kukaan ei alkuhaastattelussa liittänyt itseensä.

Savolainen (2009, 212) korostaa itsemäärittelyn tärkeyttä, jotta nuori kokee tulevansa nähdynsi kokonaisuena ihmisenä, erilaisine puolineen ja tarpeineen. Kun valokuvatyöskentelyssä nuori itse sai määrittellä, missä ja miten haluaa tulla kuvatuksi, sekä mitä kuvia hän valitsee tulostettavaksi, hän huomasi, että hänen mielipiteensä ovat tärkeitä ja ne otetaan huomioon, joten niillä on myös merkitystä.

Niiden nuorten kohdalla, jotka suhtautuivat aluksi varautuneesti valokuvatyöskentelyyn, oli selvästi havaittavissa, että varsinkin omakuvien ottamiselle oli heille erityinen merkitys. He valmistautuivat etukäteen huolella kuvauksiin ja kuvaushetkelläkin miettivät tarkkaan missä ja miten kuvattavana ovat. Selvästikin nuoret kokivat tilanteen turvallisen ja luotettavana, koska puhuivat myös tunteistaan ja itsestään enemmän kuin ryhmätilanteissa. Näiden nuorten kohdalla kynnyksinä valokuvattavana olemiseen ja itsensä katsomiseen

kuvasta madaltui huomattavasti projektin aikana. Nuoret vapautuivat ja alkoivat hyväksyä itsensä sellaisena kuin ovat. Heidän käsityksensä itsestään muuttui myönteisemmäksi, vaikuttaen vahvistavasti minäkuvaan.

Tutkimustuloksista voi todeta, että valokuvatyöskentely vahvisti erityisesti niiden nuorten minäkuva, joilla alkuunlähtötilanteessa tuli esille epävarmuutta omista kyvyistään ja käsityksestä itsestään. Mielestäni valokuvatyöskentelyllä oli kuitenkin minäkuva vahvistava merkitys kaikille nuorille, jokainen hyötyi tultuaan kohdatuksi, kuulluksi ja nähdyksi.

Tutkimustehtävänäni oli myös tarkastella valokuvatyöskentelystä saamani kokemuksen ja tutkimusaineiston perusteella sitä, miten valokuvatyöskentely toimii menetelmänä lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa. Mielestäni valokuvatyöskentely toimi lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa hyvin. Nuorten käsitys siitä, että he ovat hyväksytyjä, omassa kouluympäristössään, muiden koululaisten ja aikuisten silmissä omana itsenään kehitysvammaisuudesta huolimatta, vahvisti nuoren käsitystä itsestään arvokkaana ja ainutlaatuisena ihmisenä. Vaikka nuoret tarkkailivat työskentelyn aikana ympäristön reaktioita ja palautetta, he kuitenkin toimivat omien mieltymystensä mukaan.

Ryhmätyöskentely tarjosi lievästi kehitysvammaisille nuorille hyvän tilaisuuden sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Vallankäytön purkamisen myötä heille annettiin vapautta tehdä omia päätöksiä, heihin luotettiin antamalla kamerat käyttöön ja he oppivat ottamaan vastuuta itsestään, kavereistaan ja lainatavaroista. Nuorille se oli aluksi hämmentävää, mutta totuttuaan ajatukseen, he nauttivat itsemääräämisoikeuden tuomasta vapaudesta ja osasivat toimia vastuullisesti. Kasken ym. (2012, 187) mukaan onkin tärkeää, että nuoret tiedostavat omat oikeutensa sekä oppivat kunnioittamaan toisten oikeuksia ja omaisuutta.

Havaitsin, että ryhmästä muodostui nuorille turvallinen ympäristö, jossa jokainen uskalsi tuoda esille ja toteuttaa omia näkemyksiään. Kaikki olivat motivoituneita valokuvatyöskentelyyn. Nuorille oli tärkeää päästä itse kuvaamaan, siksi oli hyvä että oli paljon kameroita käytössä, tällöin kaikki saivat kuvata omaan tahtiin. Myös parin kuvaus oli positiivinen kokemus. Siinä nuori rohkeni esimerkiksi kiipeämään paikkaan, johon ei aikaisemmin ollut uskaltanut. Osa nuorista rentoutui parin kuvatessa ja uskalsi heittäytyä hullelemaan.

Valokuvatyöskentelyä varten tekemäni toimintasuunnitelma oli toimiva ja pystyin noudattamaan sitä pääsääntöisesti. Toimivuuteen vaikutti varmasti se, että minulla oli kokemusta lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa työskentelystä ja tunsin nuoret ennestään, joten osasin soveltaa valokuvatyöskentelyn heille sopivaksi. Ensimmäisellä kerralla albumikuvia katsoessa huomasin, että pitkään paikallaan istuminen ja kuvien katselu oli muutamalle nuorelle haastavaa. Tämän huomion jälkeen muokkasinkin toimintasuunnitelmaa siten, että seuraavalla ryhmäkerralla ei katseltukaan arkikuvia yhdessä, vaan kerta oli toiminnallinen. Tämä osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Nuorille tarjoutui tilaisuus vertailuun ja sosiaaliseen kanssakäymiseen, kun kuvasin heitä sekä ryhmänä, että erikseen.

Opinnäytetyöni aihe syntyi keskustellessani lievästi kehitysvammaisten nuorten huoltajien kanssa. He toivat esille huolensa nuortensa mahdollisesta heikosta minäkuvasta. Itselläni oli hyviä kokemuksia voimauttavan valokuvan minäkuvaa vahvistavasta menetelmästä ja päätinkin opinnäytetyössäni testata sitä eri kohderyhmän kanssa.

Valokuvatyöskentely ajoittui marras- ja joulukuulle. Lähestyvä joulukuun ja muun muassa siihen liittyvät joulujuhlaharjoitukset vaikuttivat siten, että aikatauluja täytyi miettiä ja järjestää uudelleen. Suunnittelemani näyttely valokuvista huoltajille ja omien luokkien aikuisille jäi kiireisen aikataulun vuoksi toteutumatta. Myös nuorissa oli valokuvatyöskentelyn aikana välillä havaittavissa levottomuutta, joka mielestäni johtui lähestyvistä joulusta.

Valokuvatyöskentelyä suunnitellessani ajattelin yhtenä vaihtoehtona, että valokuvaukset voitaisiin tehdä myös koulun tableteilla, mutta perinteinen kamera houkutteli itseäni enemmän. Jälkeenpäin olin tyytyväinen valintaani, sillä tablettien sisältämät pelit olisivat kiinnostaneet ainakin osaa nuorista ja niiden käytöstä olisi jouduttu käymään keskustelua, joka olisi vienyt huomiota kuvaamisesta.

Valokuvatyöskentelyssä nuorten valitsemat kuvat tulostin väritulostimella. Valitettavasti niiden laatu ei ollut niin hyvä, kuin jos kuvat olisi teetetty valokuviksi. Tämä harmitti minua etenkin kansioita kootessa. Nuoret itse eivät näyttäneet olevan kuvan laadusta harmissaan, heille oli tärkeämpää, että heille tärkeät seikat olivat kuvissa näkyvissä. Nuorten valitsemia kuvia oli kuitenkin niin paljon, että niiden teettäminen kuviksi olisi ollut suuri kustannus.

Kokemukseni perusteella seitsemän nuoren ryhmä oli liian suuri. Vaikka meitä oli mukana kaksi ohjaajaa, välillä syntyi tilanteita, joista aiheutui levottomuutta, koska nuoret joutuivat odottelemaan vuoroaan tai aikuisen ohjausta ja apua. Kokoontumisien lisäksi kuvien siirto, tulostaminen ja kameroiden valmiiksi laittaminen työllisti minua paljon. Omakuvien ottamiseen kului aikaa jokaisen nuoren kanssa kahden kesken noin tunti. Seitsemän kertaa kuvaamiseen latautuminen ja kuvien ottaminen oli minulle henkisesti ja fyysisesti raskas urakka. Sopiva ryhmäkoko voisi olla neljä nuorta, jolloin sosiaalisten taitojen harjoittelu ja peilaaminen kavereihin olisi vielä mahdollista. Pienemmässä ryhmässä voisivat aremmatkin nuoret rohkaistua enemmän keskustelemaan valokuvien synnyttämistä tunteista. Nuori, jonka minäkuva on negatiivinen, voisi hyötyä jakamattomasta aikuisen huomiosta yksilötyöskentelyssä ja päästä syvemmälle henkilökohtaisempiin pohdintoihin. Mutta toisaalta hän jäisi silloin ilman ryhmän antamaa palautetta, joka omassa tutkimuksessani osoittautui tärkeäksi minäkuvaa vahvistavaksi tekijäksi.

Havainnointi ja haastattelu osoittautuivat toimiviksi aineistonkeruumenetelmiksi lievästi kehitysvammaisten nuorten kanssa. Nuorten tunteminen entuudestaan auttoi sekä havaintojen tekemisessä, että nuoren yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa ja ennakoimisessa. Mielenkiintoista olisi ollut tietää, mitä nuoret kertoivat kuvistaan näyttäessään kansioita kotona, katselivatko nuoret kansiotaan kotona tai palasivatko he kuvien ääreen useamman kerran. Toisaalta edellä mainitut asiat ovat opinnäytetyöni aiheen rajauksen ulkopuolella, koska eivät liity varsinaiseen valokuvatyöskentelytilanteeseen. Uuden tutkimuksen avulla voisikin selvittää, millainen merkitys valokuvatyöskentelyssä syntyneillä kuvilla oli nuorelle jatkossa, tai näkyikö valokuvatyöskentelyn vahvistava vaikutus nuoren minäkuvassa myöhemmin.

Mielestäni sosionomin ammatissa valokuvatyöskentelyä voitaisiin hyvin käyttää esimerkiksi kehitysvammaisten toimintakeskuksissa tai asumispalveluyksiköissä. Sitä voisi soveltaa myös kehitysvammaisten lasten ja nuorten koululaisten iltapäivätoiminnassa. Olen sitä mieltä, että valokuvatyöskentelyä tulisikin soveltaa ja hyödyntää nykyistä laajemmin eri-ikäisten ja erilaisten asiakasryhmien parissa. Esimerkiksi UNICEF on Länsi-Afrikassa Malin tasavallassa pyrkinyt valokuvatyöpajojen avulla tuomaan syrjäytyneiden nuorten ääntä kuuluville. Tavoitteena on ollut rohkaista ja vahvistaa nuoria puolustamaan itseään ja omia oikeuksiaan. (UNICEF, 2011)

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoinen, mutta myös hyvin työläs prosessi. Työläyteen vaikutti se, että toiminnallinen osuus, eli valokuvatyöskentely, oli jo itsessään suuritöinen ja aikaa vievä projekti. Silti olen tyytyväinen, että valitsin valokuvatyöskentelyn ja olen saanut nähdä sen vahvistavan vaikutuksen lievästi kehitysvammaisten nuorten minäkuvalle. Opinnäytetyön tekeminen syvensi ja selkiytti tietämystäni etenkin minäkuvasta ja valokuvatyöskentelystä. Tulen varmasti hyödyntämään saamiani kokemuksia valokuvatyöskentelystä tulevaisuudessa tavalla tai toisella. Toivon, että opinnäytetyöni avulla tietämys lievästi kehitysvammaisista nuorista lisääntyy ja sen myötä madalltaa ympäristön asenteita ja ennakkoluuloja heitä kohtaan.

LÄHTEET

- Aho, T. & Rinkinen, T. 2005. Nuoruus ja seksuaalisuus – Kokemuksia nuorten neuvontatyöstä. Teoksessa Syrjälä, J. (toim.) Vahva vanhemmuus – Paras tuki nuoren kasvuun. Väestöliitto. Helsinki: Erweko Painotuote Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Henttonen, P. & Kirkkomäki, P. (toim.) 2005. Turvataitokasvatusta kehitysvammaisille. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Luettu 15.12.2015
<http://www.kvtl.fi/fi/ammattisivut/paattyneet-projektit/enemman-otetta-omaan-elaan/kehitysvammaisuus-ja-seksuaalisuus/turvataitoa/>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Kalliola, T., Kurki, A., Salmi, M & Tamminen-Vesterbacka, T. 2010 Matkalla ohjajuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylä: Juvenes Print.
- Kaski, M.(toim.), Manninen, A & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Luettu 18.4.2016.
www.kvtl.fi/fi/perhesivut/lapsi-kasvaa/koululainen/
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. WSOY, Helsinki.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. WSOY, Helsinki.
- Kinnunen, S. 2001. Keskilapsuuden tärkeät vuodet. WS Bookwell, Helsinki.
- Kinnunen, S. 2014. Murrosikäinen perheessä; Tasapainoilua tilan ja rajojen välissä. Lohja: Karas-Sana Oy.
- MAHTI-tunnekortit. 2015. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Luettu 10.10.2015.
www.kvtl.fi/fi/mahti/materiaalia/
- Malm, M., Matero, M., Repo, M & Talvela E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY.
- MLL, Terve minä, Tukioppilastoiminnan materiaalia itsetuntemuksesta 2010. Luettu 17.03.2016.
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/6b8a1b08baea01d72d5cb0dd57833669/1429269090/application/pdf/12899591/MLL%20Terve%20min%C3%A4%202010.pdf>
- Self Advocates Becoming Empowered, Learn About SABE. Luettu 27.4.2016.
<http://www.sabeusa.org/meet-sabe/>

Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment.

Savolainen, M. 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L.(toim.) Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Savolainen, M. Voimauttavan valokuvan menetelmä. Luettu 7.2.2016.

<http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelmä.htm>.

THL, Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.2016. Vammaispalvelujen käsikirja. Nuoruus. Luettu 18.3.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/nuoruus>

Tuomi, J. & Saarijärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.

UNICEF 2011. Empowering marginalized children through photography in Mali. Luettu 19.4.2016

www.unicef.org/infobycountry/mali_58387.html

Vernerinet - Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2014a. Identiteetti, minäkuva ja itse-tunto. Luettu 17.04.2016.

<http://verneri.net/yleis/identiteetti-minakuva-ja-itsetunto>

Vernerinet – Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2014b. Laaja-alaiset oppimisvaikeudet. Luettu 16.04.2016.

<http://www.verneri.net/yleis/laaja-alaiset-oppimisvaikeudet>

Vernerinet – Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2014c. Mitä kehitysvammaisuus on? Luettu 15.04.2016.

<http://www.verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell Oy.

Väestöliitto. Nuoruuden kehitystehtävät. Luettu 17.3.2016

www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tietopankki/nuoruuden_kehitystehtavat/

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelujen runko

Alkuhaastattelu

- Nuoren käsitys itsestään ja suhteestaan ympäristöön
 - Kerro itsestäsi, millainen sinä omasta mielestäsi olet?
 - Missä olet taitava, mitä osaat hyvin?
 - Mitä teet vapaa-ajalla?
 - Kaverisi pitävät sinusta koska olet...
- Kokemuksia valokuvista
 - Katsaletko kotona valokuvia?
 - Otatko itse valokuvia?
 - Mitä pidät valokuvattavana olemisesta?
 - Missä paikassa olisi kiva tulla kuvatuksi?

Loppuhaastattelu

- Nuoren käsitys itsestään
 - Kerro itsestäsi, millainen sinä omasta mielestäsi olet?
- Kokemukset valokuvatyöskentelystä
 - Miltä sinusta tuntui olla mukana tässä projektissa?
 - Mikä siinä oli kaikista kivointa?
 - Miltä tuntui olla kuvattavana?
 - Mitä pidit ryhmästä?

Liite 2. Saate valokuvakansioon

Hei!

8.12.2015

Valokuvatyöskentely-nimi muotoutui ryhmässämme nopeasti valokuvaprojektiksi. Ryhmämme muodostui seitsemästä nuoresta ja kahdesta ohjaajasta.

Tähän kansioon olet valinnut sinulle tärkeimmät kuvat, joita valokuvaprojektimme aikana katseltiin ja otettiin.

Alussa on kotoa valitsemasi valokuvat, joita ensimmäisellä kerralla yhdessä ryhmän kanssa katselimme valkokankaalta.

Sitten tulee kuvia, joita otit itse mielenkiintoisista paikoista ympäri koulua. Niistä valitsit mieluisimmat, jotka tulostin suuremmiksi.

Kolmantena on kuvia, joissa mietimme, miten voimme kuvata ryhmäämme siten, ettei siitä tunnisteta kuvassa olevia henkilöitä. No, jos olet tarkka, ehkä löydät omat varpaasi ja sormesi... Ryhmäläiset saivat myös kertoa oman mielipiteensä, missä asioissa olet taitava ja miksi olet niin kiva kaveri. Lisäksi otin varjokuvana sinusta ”minäkuvan” ja siluettikuvan.

Sitten ovat vuorossa kuvat, jotka neljännellä kerralla otin sinusta itse valitsemassasi paikassa. Katsoimme kuvat kahdestaan ja sinä sait valita kuvat jotka tulostettiin.

Viimeisenä on kuvia viidenneltä kerralta kun liikuimme pienissä ryhmissä ympäri koulua ja sait ottaa kuvia kaverista. Valitsit kaverin sinusta ottamista kuvista mieluisimmat kuvat tulostettavaksi.

Koulun käytävillä liikkuessamme herätimme kiinnostusta ja uteluita, että ”mitäs porukkaa täällä kameroiden kanssa liikkuu?” Vastaus kuului yleensä, että ”meillä on yks tärkeä projekti”.

Minulla oli todella kivaa tehdessäni tätä valokuvaprojektia, kiitos sinulle kun olit mukana. Muista, että olet ihana ja tärkeä juuri tuollaisena kuin olet.

Terveisin Leena